

OBSAH

ŠTÚDIE

Zuzana Chmelárová

Životné cesty slovenských a španielskych vysokoškolákov – porovnanie 3

Roman Kollár

Medzinárodná mobilita denných študentov 18

František Blanár

Vybrané štatistické ukazovatele za oblasť vysokého školstva na Slovensku v roku 2017 27

Mária Belešová, Katarína Kuchtová

Obsahová analýza výskumov o predprimárnom vzdelávaní na Slovensku 42

INFORMÁCIE

Zuzana Hajdu

Stretnutia s vedou 63

Marta Bartošovičová

Stretnutia vo vedeckej kaviarni Veda v CENTRE v roku 2017 68

Zuzana Vetrecin Čepliková

Marec mesiac knihy a internetu: zaujímavé publikácie o vede a technike 71

-

Milé čitateľky, milí čitatelia,

v aktuálnom čísle vám opätovne predkladáme odborné články zamerané na problematiku vysokoškolského prostredia na Slovensku. Prvá štúdia sa zameriava na výsledky prieskumu, ktorý mapuje preferované životné cesty študentov na Slovensku a v Španielsku. Ďalší obsahový výstup je z projektu EUROSTUDENT. Zameriava sa na zmapovanie sociálno-ekonomickej situácie študentov vysokých škôl. Ponúkame vám štúdiu zaoberajúcu sa medzinárodnou mobilitou denných študentov. Z činnosti CVTI SR vychádza aj ďalší článok prezentujúci vybrané štatistické ukazovatele za oblasť vysokoškolského vzdelávania v roku 2017. Posledná z predkladaných štúdií sa zameriava na problematiku súčasného slovenského pedagogického výskumu. Obsah je už tradične doplnený informáciami z Národného centra pre popularizáciu vedy a techniky v spoločnosti.

Tešíme sa, že ste siahli po časopise ACADEMIA aj v roku 2018. Veríme, že články publikované v aktuálnom ročníku budú plné inšpiratívnych myšlienok, ktoré podnietia ďalšiu diskusiu o problematike súvisiacej či už priamo, alebo nepriamo s vysokoškolským prostredím na Slovensku. Zároveň veľmi radi privítame nových autorov, ktorí by obohatili túto diskusiu o svoje myšlienky.

Prajeme vám príjemné a podnetné čítanie

Mgr. František Blanár
zodpovedný redaktor

Životné cesty slovenských a španielskych vysokoškolákov – porovnanie

Abstrakt

V príspevku sú prezentované výsledky výskumu zameraného na preferované životné cesty slovenských a španielskych vysokoškolákov z pohľadu prania, reality, priaznivého dojmu, výchovy a odmietania. Študenti oboch krajín preferujú cestu zážitkov a radosti a naopak, odmietajú cestu bohatého vnútorného života.

Kľúčové slová

Vysokoškolskí študenti, životné cesty, hodnoty.

Abstract

The paper presents the results of research aimed at preferred ways of life of slovak and spain university students from the perspective of desire, reality, favorable impression, education and rejection. Students of both countries prefer the way of experiences and joy and they refuse the rich inner life.

Keywords

University students, ways of life, values.

Úvod

Odpovede na otázky smerujúce k preferovanej životnej ceste, hodnotám a hodnotovej orientácii mladých ľudí nás zaujímajú už dlhšiu dobu. K tejto problematike sme už v minulosti publikovali viaceré príspevky zaoberajúce sa napríklad preferovanými životnými cestami stredoškolákov (Bustinová, Boro-

šová, 2001) a vysokoškolákov (Chmelárová, 2014)), porovnávaním hodnotových rebríčkov študentov jednotlivých fakúlt Slovenskej technickej univerzity (Bustinová, Chmelárová, 2004), vplyvom temperamentu na štruktúru hodnôt vysokoškolských študentov (Bustinová, Chmelárová, 2005), či postavením vzdelania v hodnotovom rebríčku stredoškolákov (Chmelárová, 2014). V tomto príspevku, podloženom realizovaným výskumom, referujeme o našich zisteniach týkajúcich sa preferovaných životných ciest vysokoškolákov, študentov ekonomických odborov na univerzitách na Slovensku a v Španielsku, z hľadiska rôznych kritérií.

Teoretické východiská skúmanej problematiky

Životnú cestu môžeme, podľa Košča (1987), vymedziť z vonkajšieho pohľadu ako udalosti nasledujúce za sebou v priebehu života alebo z vnútorného pohľadu ako osobné vzťahy, skúsenosti a zážitky podmienené situáciami a udalosťami, s ktorými sme sa stretli v priebehu nášho jedinečného života. Životná cesta sa teda utvára postupne, v interakcii s prostredím, umožňuje vedomé zasahovanie do sociálneho prostredia a následne rozhodovanie o budúcnosti vlastnej osobnosti. Životná cesta vyjadruje individuálnu štruktúru života, spojenie subjektívneho a objektívneho sveta (Boroš, 1995). K dôležitým súčasťam životnej cesty patria hodnoty, ciele, plány, postoje. Zaraďujeme ju preto k motivačným premenným. Životná cesta sa javí ako koncepcia života, hľadanie životných cieľov, životnej pozície a najmä zmyslu života.

Zmysel života je vo všeobecnosti chápaný ako dôvod prečo žiť. Je spájaný s cieľmi, hodnotami a celkovou životnou orientáciou človeka. Súvisí s prehodnocovaním života, vytyčovaním plánov a vytváraním hodnotového systému človeka. Zmysel života preto nie je ničím nemenné, naopak, je to zložitý a dynamický jav, rovnako ako životná cesta, na ktorej môže človek raz venovať väčšiu pozornosť svojmu okoliu, inokedy vlastnému vnútru, niekedy sa orientovať viac rozumovo, inokedy klásť dôraz na zážitky. Frankl (2011, s. 95) hovorí, že „*zmysel života môžeme objaviť tromi rôznymi spôsobmi: 1. vykonávaním nejakej práce alebo skutkov, 2. zažívaním niečoho alebo vzťahom s iným človekom, 3. postojom, ktorý zaujmeme voči nevyhnutnému utrpeniu*“. Zmysel života nepochybne úzko súvisí s hodnotami, ktorým človek vo svojom živote pripisuje dôležité postavenie.

Hodnotám a hodnotovej orientácii človeka venovalo pozornosť množstvo filozofov, spisovateľov, bádateľov od staroveku až dodnes. Spomeňme napr. Platóna

a Aristotela, Danteho, Huma, Kanta či Dostojevského. K prvým priekopníkom vedeckého výskumu hodnôt človeka radíme Sprangera, Allporta, Vernona a Lindseyho, Murraya s Kluckhohnom, Rokeacha, Bonda a ďalších. Realizovalo sa mnoho lokálnych výskumov, ale aj projekt celosvetového i európskeho prieskumu hodnôt (World Values Survey a European Values Study; <http://faith-health.org/wordpress/wp-content/uploads/wvs.pdf> cit.15.1. 2017).

K. Popielski (1987, s. 110; in Klčovanská, 2004) nazýva hodnotou všetko, čo „človeka priťahuje, obohacuje, usmerňuje, čo vytvára jeho osobnosť vo všetkých dimenziách, prejavoch a snahách“. Hodnoty ako reprezentant toho, čo je želané, žiaduce, významné, cenené, na čo sa človek v živote orientuje, sú považované za najvyššiu motivačnú úroveň. Výber hodnôt človeka určuje výchova, spoločnosť, ale podľa Rolla (1993) aj jeho osobné dispozície a doterajšie skúsenosti. V súlade s nimi si „človek vytvára vzťah k inej osobe, k prírodným výtvorom, javom v umeleckej, vedeckej, náboženskej, filozofickej, ideologickej sfére. Pomenovaním, plným uvedomením, resp. ďalším spracovaním rozumovými prostriedkami potom k tomuto vzťahu pristúpi racionálny prvok a vznikne vo vedomí človeka to, čo sa označuje ako hodnota“ (Rollo, 1992, s. 57). „Subjektívne významy objektov si človek zoraďuje podľa ich aktuálnej subjektívnej dôležitosti a vzniká tak individuálny rebríček hodnôt. Nieкто má na prvom mieste zdravie, iný rodinu, alebo úspech v práci. Len čo sa situácia človeka zmení, rebríček hodnôt sa často mení tiež“ (Macková, 2012, s. 72). Tie najdôležitejšie hodnoty majú však, v prípade zrelej osobnosti, svoje pevné miesto.

Podľa Kratochvíla (1988) môžu byť hodnoty vo všeobecnosti dvojaké – tvorivé (výsledky práce) alebo zážitkové (láska, priateľstvo atď.). Hodnoty sú jedným z najdôležitejších prvkov psychického vývinu, duševnej zrelosti aj duševného zdravia človeka. Výrazne sa podieľajú na rozvoji jeho osobnosti po stránke kognitívnej, aj emocionálnej. Hodnoty riadia jeho postoje k rozličným stránkam skutočnosti, aj k sebe samému, ovplyvňujú jeho životnú spokojnosť, vzťah k životným úspechom, aj prehrám.

Hodnoty sú tiež mimoriadne dôležitou súčasťou motivačnej štruktúry osobnosti. Vyjadrujú to, čo je pre človeka významné, dôležité, na čo sa v živote orientuje, čo mu poskytuje existencionálnu pohodu. Hodnoty sú subštruktúrou, ktorá významne ovplyvňuje rozhodovanie a konanie človeka a vedie k individuálnemu a pre neho charakteristickému vnímaniu okolitého sveta (Salbot, Kariková, Flešková, 2007).

Hodnoty, ktoré človek uznáva a ktoré ho priťahujú, netvorí nejaké náhodné zoskupenia, ale sú usporiadané do hodnotového systému, v ktorom majú miesto

podľa svojej dôležitosti pre človeka. Pri vytváraní vlastného hodnotového rebríčka je človek ovplyvňovaný predovšetkým rodinou, v ktorej vyrastá či vyrastal, školskými zariadeniami, ktoré navštevuje či navštevoval, priateľmi a rôznymi ďalšími skupinami, s ktorými sa stretáva, či už náboženskými, politickými, záujmovými a pod. Ovplyvňuje ho však aj spoločnosť ako celok, kultúra, ale aj životné okolnosti, ktoré sa na jeho životnej ceste viac či menej náhodne objavajú.

Životná cesta a hodnoty sú vzájomne späté a úzko súvisia s mierou spokojnosti človeka s vlastným životom, duševnou pohodou a celkovou kvalitou života osobnosti.

Obdobie dospievania a ranej dospelosti je významným obdobím, kedy si mladí ľudia vytvárajú hodnotové systémy a hľadajú vlastné životné cesty. V nich sú obsiahnuté ich životné priority a usmerňujú ďalej ich vývin. Je mimoriadne dôležité, aby im boli sprostredkované, resp. ponúknuté skutočne pozitívne hodnoty a prijateľné spôsoby ako žiť, aby sa s nimi stotožnili a vedome k nim neskôr smerovali. Podľa Morrisa, ktorý patrí k prvým, ktorí mali snahu merať hodnoty, tromi hlavnými hodnotami odrážajúcimi rozličné spôsoby ako žiť sú dionýzovská (tendencia uvoľniť existujúce pranie, túžbu), prométeovská (afektívna tendencia manipulovať so svetom a snaha prerobiť ho) a budhistická (tendencia regulovať sám seba). Tieto tri hodnoty sa vzájomne kombinujú a vytvárajú trinásť rozličných spôsobov ako žiť (Ištvániková, Čižmárik, 2007). Tieto spôsoby života C. Morris nazýva životnými cestami a práve tie sú v predkladanom článku z pohľadu vysokoškolákov na Slovensku a v Španielsku predmetom nášho záujmu.

Cieľ výskumu

Cieľom výskumu bolo zistiť, ktoré životné cesty preferujú súčasní vysokoškolskí študenti na Slovensku a v Španielsku, pričom mali uviesť:

- « ktorá životná cesta je ich ideálom (akú by si priali),
- « ktorá životná cesta zodpovedá ich reálnemu životu,
- « ktorá životná cesta vyvoláva, podľa ich názoru, priaznivý dojem u iných ľudí,
- « ku ktorej životnej ceste vedie výchovný systém,
- « ktorú životnú cestu odmietajú.

Ďalším cieľom bolo porovnať získané výsledky z hľadiska krajiny a pohlavia.

Výskumná metóda

Na zistenie preferovaných životných ciest sme použili charakteristiky Morrisových životných ciest. Ich autor C. Morris popísal trinásť životných ciest človeka, v ktorých je zachytený zmysel jeho života a hodnoty, na ktorých je postavený. Pri tvorbe životných ciest vychádzal z rôznych filozofických smerov s rôznym etickým, náboženským a sociálnym zameraním. Žiadna z ciest nie je hodnotovo čistým životným štýlom, obsahuje vedúce a náhradné hodnoty, ktoré umožňujú človeku vyplniť a prežiť svoje jedinečné životné kontinuum. Konkrétne ide o tieto životné cesty (Boroš, 1995, s. 79 – 80):

- Cesta rozumu a umiernenosti
- Cesta sebapoznania a nezávislosti
- Cesta záujmu o druhých
- Cesta zážitkov a radosti
- Cesta uskutočňovania spoločných cieľov
- Cesta riešenia úloh a čínorodosti
- Cesta rozmanitosti života
- Cesta prostých zážitkov
- Cesta pokojného a vnímavého očakávania
- Cesta tvrdého sebaovládania
- Cesta bohatého vnútorného života
- Cesta uplatňovania telesnej energie
- Cesta sebaobetovania

Na odpovedovom hárku, kde boli podrobnejšie popísané všetky životné cesty, bolo úlohou študentov označiť vždy len jednu z uvedených ciest a to písmenami A – E. Písmenom A cestu, ktorou by chceli v živote ísť, písmenom B označili tú, ktorú reálne žijú, písmenom C cestu, ktorá vyvoláva priaznivý dojem, D označovalo cestu, ku ktorej vedie výchovný systém a písmenom E označili životnú cestu, ktorú rozhodne odmietajú.

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo 210 Slovákov – študentov Ekonomickej univerzity v Bratislave, z toho 60 mužov a 150 žien vo veku 20 – 24 rokov a 102 Španielov – študentov Univerzity v Granade, z toho 42 mužov a 60 žien vo veku 18 – 30 rokov.

Získané výsledky

a) Porovnanie slovenských a španielskych študentov

V tabuľkách postupne uvádzame výsledky pre jednotlivé kritériá celej skupiny respondentov zo Slovenska a zo Španielska, pričom uvádzame frekvenciu výskytu (f) tej-ktorej životnej cesty a príslušné percento. Zdôraznené sú vždy cesty, ktoré sa umiestnili na prvých troch priečkach. Tým sa následne podrobnejšie venujeme pri interpretácii získaných výsledkov.

Želaná životná cesta sa u slovenských a španielskych študentov na prvom mieste zhoduje. Najčastejšie si spoločne želajú ísť cestou zážitkov a radosti (4). V skupine slovenských študentov nasleduje na druhom mieste cesta rozmanitosti života (7) a na treťom mieste sa umiestnila cesta uplatňovania telesnej energie (12). Španielski študenti na druhom mieste preferujú cestu rozumu a umiernenosti (1), ktorá mala aj z hľadiska prania, aj z hľadiska reality u slovenských študentov len nízke percento zastúpenia. Ne tretej priečke sa ocitla cesta rozmanitosti života (7).

V reálne prežívaných cestách sa skupiny viac menej zhodli. Najčastejšou reálne prežívanou životnou cestou je cesta zážitkov a radosti (4). Na druhej pozícii nasleduje u Slovákov cesta rozmanitosti života (7) a u Španielov v rovnakom zastúpení cesty záujmu o druhých (3) a pokojného a vnímavého očakávania (9). Na tretiu pozíciu umiestnili slovenskí študenti cestu záujmu o druhých (3) a španielski študenti opäť s rovnakým zastúpením dve cesty, konkrétne cestu rozmanitosti života (7) a cestu tvrdého sebaovládania (10). Rozdiel sa ukázal v tom, že u Španielov sa vyskytla medzi tromi najčastejšie žitými aj cesta pokojného a vnímavého očakávania (9) a cesta tvrdého sebaovládania (10), ktoré sú medzi Slovákami zriedkavé.

Tab. 1 Preferované životné cesty slovenských (n=210) a španielskych (n=102) vysokoškolákov, kritérium pranie

Životná cesta	Kritérium pranie			
	slovenskí študenti		španielski študenti	
	f	%	f	%
1	8	3,80	15	14,70
2	13	6,19	0	0,00
3	16	7,61	8	7,84
4	61	29,04	28	27,45
5	4	1,90	2	1,96
6	3	1,42	4	3,92
7	38	18,09	14	13,72
8	11	5,23	4	3,92
9	12	5,71	9	8,82
10	9	4,28	5	2,90
11	5	2,38	1	0,98
12	19	9,04	12	11,76
13	10	4,76	0	0,00

Prianie a reálna životná cesta sa na prvých dvoch miestach u skupiny Slovákov zhodujú. Prevažnú zhodu želania a reality pokladáme za pozitívnu, pretože prispieva k väčšej sebaspokojnosti študentov. Na posledných priečkach sa z pohľadu prania ocitli cesty riešenia úloh a činorodosti (6), cesta uskutočňovania spoločných cieľov (5) a cesta bohatého vnútorného života (11). Posledné dve menované sa naopak logicky vyskytli medzi najčastejšie odmietanými životnými cestami (tab. 5). V skupine španielskych študentov sa najvýraznejšie ukázal rozpor medzi práním a realitou v prípade cesty rozumu a umiernenosti (1), ktorá sa ocitla medzi najčastejšie želanými, ale v reálne žitých sa neobjavila ani raz. Pokiaľ ide o reálne prežívanú životnú cestu, najmenej je zastúpená u Slovákov, rovnako ako v praniach cesta bohatého vnútorného života (11) a cesta riešenia úloh a činorodosti (6). U Španielov už spomínaná cesta rozumu a umiernenosti (1), cesta sebaoznania a nezávislosti (2), cesta bohatého vnútorného života (11) a cesta sebaobetovania (13).

Tab. 2 Preferované životné cesty slovenských (n=210) a španielskych (n=102) vysokoškolákov, kritérium realita

Životná cesta	Kritérium realita			
	slovenskí študenti		španielski študenti	
	f	%	f	%
1	7	3,33	0	0,00
2	20	9,52	1	0,98
3	22	10,47	14	13,72
4	61	29,04	26	25,49
5	7	3,33	4	3,92
6	3	1,42	5	4,90
7	33	15,71	12	11,76
8	10	4,76	4	3,92
9	8	3,80	14	13,72
10	12	5,71	12	11,76
11	1	0,47	1	0,98
12	17	8,09	8	7,84
13	9	4,28	1	0,98

Najlepší priaznivý dojem vyvoláva, podľa názoru slovenských študentov, cesta zážitkov a radosti (4), cesta záujmu o druhých (3) a cesta rozumu a umiernenosti (1). Pre vytvorenie priaznivého dojmu je naopak, podľa nich nevhodná cesta seba-poznania a nezávislosti (2) a cesta bohatého vnútorného života (11). Španielski študenti súhlasia so slovenskými v prípade cesty záujmu o druhých (3), na ďalších miestach sa však u nich najčastejšie ocitli cesta rozmanitosti života (7) a cesta pokojného a vnímavého očakávania (9). Podobne ako slovenskí študenti považujú pre vyvolanie priaznivého dojmu za najmenej vhodnú cestu bohatého vnútorného života (11), nasledujú cesta riešenia úloh a činorodosti (6) a cesta sebaobetovania (13). Rozdielny pohľad majú slovenskí a španielski študenti na cestu pokojného a vnímavého očakávania (9). Tá sa v španielskej skupine vyskytla medzi tromi najfrekvencovanejšími aj medzi reálne žitými cestami aj tými, ktoré vyvolávajú priaznivý dojem. V slovenskej skupine mala len veľmi nízke zastúpenie.

Tab. 3 Preferované životné cesty slovenských (n=210) a španielskych (n=102) vysokoškolákov, kritérium priaznivý dojem

Životná cesta	Kritérium priaznivý dojem			
	slovenskí študenti		španielski študenti	
	f	%	f	%
1	27	12,85	9	8,82
2	4	1,90	7	6,86
3	29	13,80	22	21,56
4	31	14,76	6	5,88
5	10	4,76	5	4,90
6	16	7,61	4	3,92
7	11	5,23	15	14,70
8	17	8,09	5	4,90
9	14	6,66	11	10,78
10	14	6,66	5	4,90
11	7	3,33	2	1,96
12	14	6,66	7	6,86
13	16	7,61	4	3,92

Výchovný systém smeruje mladých ľudí, podľa najčastejšieho názoru oboch sledovaných skupín vysokoškolákov, k ceste rozumu a umiernenosti (1). U Slovákov nasleduje cesta záujmu o druhých (3) a cesta riešenia úloh a činorodosti (6). Spomínané cesty sa vyskytli na prvých troch priečkach. S rovnakým percentom zastúpenia nasledujú cesta tvrdého sebaovládania (10) a cesta sebaobetovania (13). Výchova a realita sa stretli len raz – v prípade cesty záujmu o druhých (3). Španielski vysokoškoláci sa v najväčšom počte takisto priklonili k ceste rozumu a umiernenosti (1). Na ďalších miestach umiestnili cestu riešenia úloh a činorodosti (6), ktorá sa vyskytla medzi najčastejšie uvádzanými aj u Slovákov, cestu uskutočňovania spoločných cieľov (5) a cestu tvrdého sebaovládania (10).

Tab. 4 Preferované životné cesty slovenských (n=210) a španielskych (n=102) vysokoškolákov, kritérium výchova

Životná cesta	Kritérium výchova			
	slovenskí študenti		španielski študenti	
	f	%	f	%
1	43	20,47	30	29,41
2	7	3,33	7	6,86
3	38	18,09	1	0,98
4	6	2,85	2	1,96
5	10	4,76	10	9,80
6	21	9,99	23	22,54
7	4	1,90	3	2,94
8	15	7,14	5	4,90
9	18	8,57	5	4,90
10	20	9,52	10	9,80
11	3	1,42	0	0,00
12	5	2,38	0	0,00
13	20	9,52	6	5,88

Zaujímavé sú výsledky o odmietaných životných cestách. U slovenských študentov sú najodmietanejšie cesta bohatého vnútorného života (11) a cesta uskutočňovania spoločných cieľov (5). V uvedenom výsledku sa odráža fakt, že v dnešnej spoločnosti, charakterizovanej silným konkurenčným prostredím sa kladie väčší dôraz na individuálny výkon a sebaapresadenie ako na tímovú prácu. Na treťom mieste sa zhodne umiestnili cesty sebaopoznania a nezávislosti (2) a cesta tvrdého sebaovládania (10). Minimálny počet odmietnutí sa týka cesty rozmanitosti života (7), ktorá je vysoko frekventovaná v prianiach, cesty pokojného a vnímavého očakávania (9), hoci ju študenti neoznačili ani ako želanú, ani ako reálnu životnú cestu a cesta uplatňovania telesnej energie (12). Španielski študenti najčastejšie odmietajú cestu sebaopoznania a nezávislosti (2), cestu bohatého vnútorného života (11) v súlade so slovenskými cestu sebaobetovania (13). Na rozdiel od slovenských študentov nikto neodmieta cestu tvrdého sebaovládania (10).

Tab. 5 Preferované životné cesty slovenských (n=210) a španielskych (n=102) vysokoškolákov, kritérium odmietanie

Životná cesta	Kritérium odmietanie			
	slovenskí študenti		španielski študenti	
	f	%	f	%
1	5	2,38	3	2,94
2	26	12,38	47	46,07
3	6	2,85	1	0,98
4	4	1,90	3	2,94
5	49	23,33	7	6,86
6	8	3,80	1	0,98
7	2	0,95	1	0,98
8	8	3,80	3	2,94
9	2	0,95	3	2,94
10	26	12,38	0	0,00
11	55	26,19	21	20,58
12	2	0,95	1	0,98
13	17	8,09	11	10,78

b) Porovnanie z hľadiska pohlavia

Pokiaľ ide o názory mužov a žien, zaevidovali sme niekoľko rozdielov. Uvedieme tie najzaujímavejšie. V slovenskej skupine, pokiaľ ide o kritérium pranie, sa na prvom mieste muži a ženy zhodli. Za povšimnutie stojí fakt, že u žien sa na vyšších priečkach vyskytla (3. miesto) cesta uplatňovania telesnej energie (12), u mužov zas cesta záujmu o druhých (3) (2. miesto). Očakávali sme skôr opačný výsledok v tom zmysle, že ženy, ktoré sú vo všeobecnosti emocionálnejšie a prosociálnejšie, prejavujú viac záujmu o druhých ľudí a muži vysokoškoláci budú v aktuálnom vývinovom období, keď sú na vrchole fyzických síl, významnejšie presadzovať uplatnenie telesnej energie. Španielski študenti sa oproti španielskym študentkám líšia tým, že medzi tri najčastejšie želané zaradili aj cestu uplatňovania telesnej energie (12), čo je v zhode s našimi očakávaniami popísanými vyššie. Španielske ženy si zas častejšie prajú ísť cestou rozumu a umiernenosti (1).

Životné cesty odrážajúce realitu sú u slovenských mužov a žien na prvých dvoch miestach frekvencie výskytu totožné (cesty 4, 7). Rozdiel sa ukázal na treťom mieste, kde ženy umiestnili cestu záujmu o druhých (3) a muži cestu tvrdého se-

baovládania (10). Porovnanie spomenutých ciest z pohľadu priania a reality má v prípade žien v sebe ukrytý zvláštny rozpor. Na jednej strane ženy ukazujú v reálnom živote záujem o druhých, na druhej strane vyjadrujú, že si to neprajú. Prečo je to tak? Dospeli sme k záveru, že zrejme im záujem o druhých neprinesol v živote toľko uspokojenia, ako očakávali. V španielskej skupine ženy častejšie ako muži reálne žijú cestu záujmu o druhých (3) a cestu tvrdého sebaovládania (10). Na rozdiel od slovenských žien si ísť v živote cestou záujmu o druhých aj vnútorne želajú. Cesta tvrdého sebaovládania (10) je na Slovensku častejšie realitou pre mužov ako pre ženy.

V prípade posudzovania cesty vyvolávajúcej priaznivý dojem je u Slovákov rozdiel len na prvom mieste. Ženy sa vyjadrili, že priaznivý dojem vyvoláva cesta zážitkov a radosti (4), zatiaľ čo muži uprednostnili cestu rozumu a umiernenosti (1). Ženy uprednostnili teda cestu, ktorá je viac sprevádzaná emóciami a muži cestu, ktorú viac riadi rozum, čo zodpovedá aj očakávaniam stále prevládajúcim v našej kultúre. Španielske študentky a študenti sa tiež nezhodli len v jednom prípade a to v ceste, ktorá sa umiestnila pri oboch pohlaviach na tretej pozícii. Ženy si myslia, v súlade so slovenskými mužmi, že priaznivý dojem vyvoláva cesta rozumu a umiernenosti (1). Podľa názoru španielskych mužov je to cesta pokojného a vnímavého očakávania (9). Je zaujímavé, že španielski muži, o ktorých majú príslušníci iných kultúr predstavu ako o temperamentných, energických, aktívnych, zvolili cestu, ktorú charakterizuje skôr pasivita.

V pohľade na cestu, ku ktorej vedie výchovný systém, sa slovenské ženy a muži viac-menej zhodli na ceste rozumu a umiernenosti (1) a ceste záujmu o druhých (3). Rozdiel je na 3. mieste. Ženy si myslia, že výchova viac vedie k riešeniu úloh a činorodosti (6), inak povedané k ustavičnému zvládaniu nových úloh a podmienok, zatiaľ čo podľa mužov vyžaduje viac tvrdé sebaovládanie (10) a potlačanie impulzov, ktoré vychádzajú z ich vnútra. Uvedené naznačuje, že muži sa cítia zviazaní a obmedzovaní výchovným systémom, uprednostnili by viac slobody a priestoru na sebaaprejavenie. Vyjadrili to aj v jej odmietnutí. To, že chlapci, resp. muži s touto cestou nie sú stotožnení, naznačuje aj všeobecne známa skutočnosť, že v škole majú častejšie problémy s disciplínou a celkovo sa u nich častejšie ako u dievčat vyskytujú poruchy správania. Španielske študentky a študenti sa tiež v pohľade na cestu, ku ktorej vedie výchovný systém, úplne nezhodli. Súhlasne sa vyjadrili v prípade cesty rozumu a umiernenosti (1) a ceste riešenia úloh a činorodosti (6), ale na treťom mieste sa u mužov umiestnila cesta uskutočňovania spoločných cieľov (5) a u žien cesta tvrdého sebaovládania (10).

V odmietaných cestách sa opäť u Slovákov objavila zhoda pohlaví na prvom mieste. Najodmietanejšou pre mužov aj ženy je cesta bohatého vnútorného života (11). Rovnako na druhom mieste sa muži a ženy zhodli na ceste uskutočňovania spoločných cieľov (5), ale muži sem, s rovnakým počtom volieb, umiestnili aj cestu sebaobetovania (13). Muži takto vyjadrili, že relatívne veľkej skupine z nich je proti vôli obetavosť a konanie dobra pre druhých ľudí, ak im to osobne nič neprinesie. Na treťom mieste ženy odmietajú cestu sebaoznania a nezávislosti (2), čo svedčí o tom, že sú sociálne závislejšie ako muži na ľuďoch vo svojom okolí. Muži zas odmietajú cestu tvrdého sebaovládania (10), o ktorej sme sa už zmienili. V španielskej skupine respondentov je názor na najčastejšie odmietané životné cesty jediný prípad, kedy nastala na prvých troch pozíciách medzi študentmi a študentkami zhoda. Spoločne odmietajú cestu sebaoznania a nezávislosti (2), cestu bohatého vnútorného života (11) a cestu sebaobetovania (13).

Záver

Na základe našich výskumných zistení môžeme konštatovať, že slovenskí a španielski študenti sa zhodli v týchto skutočnostiach:

- « najčastejšie želanou aj reálne prežívanou životnou cestou je u slovenských aj španielskych študentov cesta zážitkov a radosti,
- « na vyvolanie priaznivého dojmu je podľa názorov študentov z oboch krajín opäť najvhodnejšia cesta zážitkov a radosti, naopak, pre vyvolanie priaznivého dojmu je nevhodná cesta bohatého vnútorného života,
- « prevláda názor, že výchovný systém smeruje mladých ľudí v obidvoch krajinách k ceste rozumu a umiernenosti,
- « medzi najčastejšie odmietané cesty spoločne zaradili cestu bohatého vnútorného života.

Medzi sledovanými skupinami sme zaznamenali tieto rozdiely:

- « v skupine španielskych študentov sa často vyskytovala medzi želanými cestami rozumu a umiernenosti, ktorá mala aj z hľadiska priania, aj z hľadiska reality u slovenských študentov len nízke percento zastúpenia,
- « u Španielov sa vyskytli medzi tromi najčastejšie žitými aj cesta pokojného a vnímavého očakávania a cesta tvrdého sebaovládania, ktoré sú medzi Slováckmi veľmi zriedkavé,

- « na rozdiel od slovenských študentov, zo španielskych nikto neodmieta cestu tvrdého sebaovládania,
- « v skupine španielskych študentov sa ukázal väčší rozpor medzi prianím a realitou ako u slovenských najvýraznejšie v prípade cesty rozumu a umiernenosti, ktorá sa ocitla medzi najčastejšie želanými, ale v reálne žitých sa neobjavila ani raz.

Porovnávací výskum preferovaných životných ciest priniesol množstvo zaujímavých výsledkov, ktoré môžu výchovné pôsobenie na dnešných mladých ľudí nasmerovať správnym smerom. Zistili sme viac odlišností medzi slovenskými a španielskymi študentmi, na ktoré by sa špecificky malo zameriavať výchovné pôsobenie v jednej alebo druhej krajine, avšak musíme poznamenať, že obdobie vysokoškolského štúdia je už posledným, ktoré môžeme na to využiť. Vhodnejšie sú, pravdaže, skoršie vývinové obdobia. V oboch sledovaných kultúrach by však bolo vhodné viesť mladých ľudí k spoznávaní, regulovaniu a ovládaniu svojich vnútorných procesov, stavov a vlastností, k nezávislosti myslenia a konania a výraznejšej zameranosti na druhých ľudí.

Hoci sa sledovaním životných ciest a hodnôt zaoberalo vo svete mnoho výskumov, prínos nami prezentovaného je v jeho medzikultúrnom porovnaní, pretože vo väčšine prípadov boli výskumy zamerané len lokálne.

Literatúra

BENEDIKOVIČOVÁ, J. Prínos vzdelávacej hodnoty ku kvalite života adolescentov. In *Psychológia pre život alebo ako je potrebná metanoia*. Bratislava, 2005. s. 459 – 462. ISBN 80-967311-7-3

BOROŠ, J. *Motivácia a emocionalita človeka*. Bratislava : Odkaz. 1995. 179 s. ISBN 80-85193-42-6

BROŽÍK, V. 2007. *Hodnotové orientácie*. Nitra : Polianka, 2007. 148s. ISBN 978-80-8094-122-2

- BUSTINOVÁ, L. – BOROŠOVÁ, Z. Preferované životné cesty mladých ľudí. *Aula*, č. 1, 2001, s. 65 – 73, ISSN 1210-6658
- BUSTINOVÁ, L. – CHMELÁROVÁ, Z. Vplyv temperamentu na štruktúru hodnôt u študentov Slovenskej technickej univerzity. In *Transformation of agriculture Education on European Context*. Praha. ČZU a MZČR. 2005, s. 1-5. ISBN 80-213-1383-8
- BUSTINOVÁ, L. – CHMELÁROVÁ, Z. Porovnanie hodnotových rebríčkov študentov jednotlivých fakúlt STU. *Academia*, roč. XV, č. 3/2004, s. 48 – 52. ISSN 1335-5864
- FRANKL, V. E. *Hľadanie zmyslu života*. Bratislava : Eastone Books, 2011. 131 s. ISBN 9788081091599
- GRÁC, J. *Pohľady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava : SPN, 1979. 338 s. ISBN 67-015-79 .
- CHMELÁROVÁ, Z. Životné cesty z pohľadu slovenských vysokoškolákov. In *Media4u Magazine*. <http://www.media4u.cz/>, ISSN 1214-9187, 2014, roč. 11, č. 4, s. 1 – 5.
- CHMELÁROVÁ, Z. Postavenie vzdelania v hodnotovom systéme žiakov obchodných akadémií. In *Integrace ekonomického vzdelávání*. 2014. VŠE v Praze: Nakladatelství Oeconomica, 2014. ISBN 978-80-245-2049-0
- INGLEHART, R., et al. *WORLD VALUES SURVEYS AND EUROPEAN VALUES SURVEYS*, 1981 – 1984, 1990 – 1993, and 1995 – 1997 [Computer file]. ICPSR version. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research [producer], 2000. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research [distributor], 2000. <http://faith-health.org/wordpress/wp-content/uploads/wvs.pdf>, cit. 15. 1. 2017
- IŠTVÁNIKOVÁ, L. – ČIŽMÁRIK, M. *Hodnoty a hodnotové orientácie v zrkadle dejín*. <http://www.saske.sk/cas/archiv/2-2007/cizmarik.html>, cit. 20. 11. 2016
- KLČOVANSKÁ, E. Hodnotová orientácia súčasnej mládeže a jej význam v pedagogickom procese. Online. Cit. 2015-06-25. Dostupné na internete www.uski.sk/frm_2009/ran/2004/ran-2004-1-02.pdf
- KOŠČO, J. a kol. *Poradenská psychológia*. Bratislava : SPN. 1987. 446 s.
- KRATOCHVÍL, S. *Jak žít s neurózou*. Praha : Avicenum. 1988. 163 s.
- MACKOVÁ, Z. *Psychológia*. Bratislava: EKONÓM, 2012. 220 s. ISBN 978-80-225-3337-9

POTOČÁROVÁ, M. Hodnoty slovenskej rodiny. In *Pedagogická Revue*. ISSN 1335-1982, 1999, roč. 51, č. 3, s. 204 – 214.

ROLLO, V. *Emocionalita a racionalita*. Praha : Slon. 1993. 194 s. ISBN 80-901059-8-X

SALBOT, V. – KARIKOVÁ, S. – FLEŠKOVÁ, M. Význam hodnoty vzdelania u vysokoškolských študentov. In *Metanoia harmónia človeka*. Trenčín : 2007. s. 318 – 321. ISBN 978-80-89236-39-8

PhDr. Zuzana Chmelárová, PhD.
*Katedra pedagogiky, Národohospodárska fakulta,
Ekonomická univerzita v Bratislave
zuzana.chmelarova@euba.sk*

Medzinárodná mobilita denných študentov vysokých škôl

Abstrakt

Medzinárodná mobilita sa v ostatnom období stala dôležitou dimenziou procesu globalizácie vyššieho vzdelania. Viaceré výskumy pritom poukazujú, že medzinárodná mobilita má pozitívny vplyv na rozvoj osobnosti študentov, zlepšuje ich komunikačné zručnosti a rovnako tak možnosti uplatnenia sa trhu práce. Z výskumu EUROSTUDENT V vyplýva, že najvyššiu mieru medzinárodnej mobility majú krajiny Škandinávie. Cieľom tohto príspevku je prostredníctvom štatistickej analýzy dát z výskumu EUROSTUDENT VI charakterizovať medzinárodnú

mobilitu denných študentov vysokých škôl na Slovensku. Výsledky ukazujú, že zahraničný študijný pobyt absolvovalo 5,1 % respondentov. Boli to predovšetkým 23-ročné ženy, ktoré študujú umelecké vedy a náuky na magisterskom stupni štúdiá niektorej z univerzít v Bratislave, pochádzajú z vyšších sociálnych vrstiev, majú pozitívnejší vzťah k štúdiu a veľmi dobre ovládajú 2 – 3 jazyky.

Kľúčové slová

Medzinárodná mobilita, zahraničný študijný pobyt, prekážky pre absolvovanie zahraničného študijného pobytu, denní študenti vysokých škôl.

Abstract

International mobility has become an important dimension of the globalization of higher education during last decades. Many researches conducted abroad point out that international mobility has a positive impact on the development of personality of students, improving their communication skills as well as employment opportunities on the labour market. The results of sociological research EUROSTUDENT V show that the highest degree of international mobility is in Scandinavian countries. The aim of this paper is to characterize the international mobility of full-time HE students in Slovakia by the mean of the statistical analysis of the data from research EUROSTUDENT VI The results show that 5,1 % of respondents were enrolled abroad. These students were predominantly 23-years old women studying master degree in arts in Bratislava, coming from higher social classes, having more positive relationship to studying and learning and highly proficient in 2 – 3 languages.

Key words

International mobility, enrolment abroad, obstacles for enrolment abroad, full-time higher education students.

Úvod

Globalizácia vyššieho vzdelania sa v ostatnom období začala čoraz výraznejšie prejavovať v rastúcej medzinárodnej mobilite vysokoškolákov. Počet zahraničných študentov na prestížnych svetových univerzitách neustále narastá predovšetkým vo vyspelých západných krajinách, v ktorých je vzdelanie týchto osôb považované za investíciu do budúcnosti. Ukazuje sa totiž, že množstvo študentov zostáva po úspešnom ukončení terciárneho vzdelávania žiť v štáte, kde absolvovali (zahraničný) študijný pobyt. Medzinárodná mobilita tak predstavuje nástroj, prostredníctvom ktorého vysokoškolské inštitúcie pripravujú tieto osoby pre uplatnenie sa na ich národný trh práce (Beine, M., Noël, R., Ragot, L., 2013, s. 5 – 9).

Viaceré zahraničné výskumy poukazujú na skutočnosť, že medzinárodná mobilita má pozitívny vplyv na rozvoj osobnosti študentov, zlepšuje ich komunikačné zručnosti (predovšetkým v cudzom jazyku) a takisto možnosti uplatnenia sa na trhu práce (Hauschildt, K., Gwosć, Ch., Netz, N., Mishra, S., 2015, s. 186 – 187). Významným determinantom sociálnej mobility vysokoškolákov je pritom ich sociálne zázemie, pričom na zahraničných študijných pobytoch participujú predovšetkým študenti z vyšších sociálnych vrstiev (Orr, D., Gwosć, Ch., Netz, N., 2011, s. 173).

Z výsledkov piateho cyklu výskumu EUROSTUDENT vyplýva, že najvyššiu mieru medzinárodnej mobility majú krajiny Škandinávie, keď nejakú študijnú aktivitu v zahraničí absolvovalo 39 % dánskych, 33 % fínskych a 28 % nórske študentov. Naopak, najnižšia miera medzinárodnej mobility bola identifikovaná medzi študentmi z Rumunska (7 %), Bosny a Hercegoviny (6 %) a Ruska (5 %). Spomedzi slovenských študentov absolvovalo nejakú študijnú aktivitu v zahraničí 8 % respondentov (Fuseková, M., 2015, s. 33 – 34).

Metódy

V článku boli použité dáta za podsúbor denných študentov (n=1 129) zo šiesteho cyklu medzinárodného longitudinálneho výskumu EUROSTUDENT. Tento projekt, ktorý mapuje sociálno-ekonomické podmienky života vysokoškolákov, sa uskutočnil v 28 krajinách Európy prostredníctvom metódy dotazníkového zisťovania. Na Slovensku boli z populácie vyberaní do vzorky respondenti technikou

stratifikovaného náhodného výberu. Zozbierané dáta boli vážené a sú reprezentatívne vzhľadom na pohlavie, vek, typ vysokej školy, formu štúdia a študijný program. Získané údaje boli štatisticky (pomocou Cramerovho V a F-testu) spracované v programe SPSS. Výsledky sú uvedené vo frekvenčných tabuľkách.

Výsledky

V dotazníku k výskumu EUROSTUDENT VI bola respondentom v rubrike venovanej medzinárodnej mobilite položená (filtračná) otázka, či už počas svojho vysokoškolského štúdia absolvovali zahraničný študijný pobyt po dobu trvania minimálne jedného semestra. Prvostupňové triedenie dát preukázalo, že o niečo viac ako $\frac{2}{3}$ študentov sa na takomto študijnom pobyte nezúčastnili a ani naň neplánujú ísť, o niečo viac ako $\frac{1}{4}$ respondentov sa ho síce nezúčastnila, ale plánuje naň ísť a 5,1 % študentov sa na takomto študijnom pobyte zúčastnilo. Výsledky sú prezentované v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Absolvovanie zahraničného študijného pobytu dennými študentmi vysokej školy

Variant odpovede	%
Ano	5,1
Nie, ale plánujem ísť	25,2
Nie a ani neplánujem ísť	69,7
Spolu	100

Vykonanými druhostupňovými triedeniami dát bol vytvorený profil typického absolventa zahraničného študijného pobytu. Akými sociálnymi charakteristikami sa vyznačuje? Typickými absolventmi zahraničných študijných pobytov sú ženy (Cramer $V=0,088$, $p=0,013$), vo veku 23 rokov ($F(2, 1116)=27,944$, $p<0,001$), ktoré študujú umelecké vedy a náuky (Cramer $V=0,108$, $p=0,011$) na magisterskom stupni štúdia (Cramer $V=0,229$, $p<0,001$) v Bratislave (Cramer $V=0,096$, $p=0,007$), pochádzajú z vyšších sociálnych vrstiev ($F(2, 1111)=9,532$, $p<0,001$), majú pozitívnejší vzťah k svojmu štúdiu ($F(2, 1114)=5,585$, $p=0,004$) a slovom a písmom veľmi dobre ovládajú 2 – 3 jazyky (Cramer $V=0,145$, $p<0,001$).

Respondentom, ktorí už zahraničný študijný pobyt absolvovali ($n=57$), boli následne položené otázky, v ktorej krajine študovali, ako dlho tam študovali, či im

na ich vysokej škole (na Slovensku) uznali kredity získané týmto štúdiom, v rámci ktorého študijného programu bol ich zahraničný študijný pobyt organizovaný, aké zdroje na financovanie tohto pobytu použili a ktorý z týchto zdrojov použili na jeho financovanie ako hlavný.

Výsledky sú nasledovné: najviac študentov (8) sa zúčastnilo na zahraničnom študijnom pobyte v Českej republike, o niečo menej ich bolo vo Francúzsku, Nemecku, Poľsku a v Slovinsku (v každej krajine po 5 osôb). Najviac respondentov (21) absolvovalo zahraničný študijný pobyt trvajúci 5 mesiacov. Vysoké školy (na Slovensku) uznali kredity získané takýmto študijným pobytom o niečo viac ako $\frac{4}{5}$ študentov, pričom o niečo viac ako $\frac{1}{2}$ respondentov boli uznané všetky a takmer $\frac{1}{3}$ študentom niektoré kredity (tabuľka 2). Približne 9 z 10 respondentov malo zahraničný študijný pobyt organizovaný prostredníctvom niektorého z programov EÚ (tabuľka 3). Študenti použili na financovanie zahraničných študijných pobytov rozličné zdroje, pričom najviac ich použilo finančné prostriedky zo študentských grantov z Európskej únie (82,5 %). Nasledovali príspevky od rodičov, rodiny a partnera (75,4 %), príjem z platenej práce pred odchodom na študijný pobyt alebo vlastné úspory (49,1 %), príjem z práce počas štúdia v zahraničí (10,5 %), peniaze zo študentského grantu alebo pôžička z hostiteľskej krajiny (10,5 %), peniaze z pravidelného štipendia alebo pôžička zo Slovenska (0,1 %) a nakoniec peniaze zo súkromných alebo nevládných organizácií, z osobitného študentského grantu alebo pôžička na štúdium v zahraničí zo Slovenska a rozličné iné zdroje (menej ako 0,1 %). Pre o niečo viac ako $\frac{3}{5}$ respondentov bol hlavným zdrojom financovania zahraničného študijného pobytu študentský grant z Európskej únie a pre o niečo viac ako $\frac{1}{5}$ študentov to bol príspevok rodičov, rodiny a partnera (tabuľka 4).

Tabuľka 2 Uznanie kreditov získaných dennými študentmi vysokej školy na zahraničnom študijnom pobyte vysokými školami na Slovensku (v %)

Variant odpovede	%
Ano, všetky kredity boli uznané	54,5
Ano, kredity boli čiastočne uznané	31,0
Nemal som v pláne získať kredity	6,5
Nezískal som žiadne kredity za štúdium	4,5
Nie, žiaden z kreditov nebol uznaný	2,5
Neviem (zatiaľ)	1,0
Spolu	100

Tabuľka 3 Zastúpenie programov organizujúcich zahraničné študijné pobyty absolvovaných dennými študentmi VŠ (v %)

Variant odpovede	%
Program EÚ (napr. Erasmus)	87,9
Iný program (t.j. národné programy a pod.)	7,5
Nezávisle zorganizovaný, mimo programov	4,6
Spolu	100

Tabuľka 4 Prehľad hlavných zdrojov použitých dennými študentmi VŠ na financovanie zahraničného študijného pobytu (v %)

Variant odpovede	%
Študentský grant z EÚ (napr. Erasmus alebo iný)	62,0
Príspevok od rodičov, rodiny, partnera	21,4
Príjem z platenej práce pred odchodom na študijný pobyt alebo vaše vlastné úspory	6,4
Študentský grant alebo pôžička z hostiteľskej krajiny	4,8
Príjem z práce počas štúdia v zahraničí	1,4
Osobitný študentský grant/pôžička na štúdium v zahraničí zo Slovenska	1,4
Finančné zdroje zo súkromných organizácií	1,4
Finančné zdroje od nevládných organizácií	1,2
Spolu	100

Respondentom, ktorí sa na zahraničnom študijnom pobyte zatiaľ nezúčastnili, ale chceli by ho absolvovať, bola položená otázka, či si ho už zariadili alebo ešte nie. Distribúcia dát preukázala, že 87,9 % študentov si zahraničný študijný pobyt ešte nezariadilo a 12,1 % ich tak už stihlo urobiť.

Následne bola všetkým respondentom položená otázka pozostávajúca z 12 dôvodov (nedostatočné ovládanie cudzieho jazyka; nedostatok informácií zo strany mojej vysokej školy, odlúčenie od partnera, detí, rodiny; zvýšená finančná záťaž; strata zamestnania, platenej práce; nedostatok motivácie; malý prínos pre štúdium na Slovensku; ťažkosti s kompatibilitou študijných programov; problémy s uznaním študijných výsledkov; problémy s umožnením pobytu v želanej krajine; limitovaný prístup k študijným programom a zdravotné problémy), ktoré predstavujú rozličné prekážky pre absolvovanie zahraničného študijného pobytu. Študenti

boli vyzvaní, aby na 5-stupňovej Likertovej škále pri každom z týchto aspektov uviedli, akú prekážku pre absolvovanie zahraničného študijného pobytu pre nich ten-ktorý dôvod predstavuje, pričom bod 1 znamenal veľkú prekážku a bod 5 žiadnu prekážku. V tabuľke 5 je uvedené rozloženie odpovedí respondentov a v tabuľke 6 (prostredníctvom prepočítania skóre premenných) uvedené výsledné poradie týchto prekážok. Ako vidno, za najväznejšie prekážky pre absolvovanie zahraničného študijného pobytu študenti považujú zvýšenú finančnú záťaž, odlúčenie od partnera, detí či rodiny a možné problémy s uznaním študijných výsledkov.

Tabuľka 5 Hodnotenie rozličných prekážok dennými študentmi vysokej školy pre absolvovanie zahraničného študijného pobytu (v %)

Prekážka	1 (veľká prekážka)	2	3	4	5 (žiadna prekážka)
Nedostatočné ovládanie cudzieho jazyka	16,8	15,6	20	20,4	27,2
Nedostatok informácií zo strany mojej vysokej školy	10,7	20,9	27,8	22,4	18,2
Odlúčenie od partnera, detí, rodiny	23	23,9	18,1	15,3	19,7
Zvýšená finančná záťaž	33	30,1	18,6	10,4	7,8
Strata zamestnania, platenej práce	9,9	7,4	12,9	15,8	54
Nedostatok motivácie	10,4	18,9	30,8	15,1	24,7
Malý prínos pre moje štúdium na Slovensku	13	16,5	28,6	16,4	25,5
Ťažkosti s kompatibilitou študijných programov	19,2	21,3	27,7	15,9	15,8
Problémy s uznaním študijných výsledkov	20,7	20,4	27,1	15,8	15,9
Problémy s umožnením pobytu v želannej krajine	6,9	11	29	23,1	30
Limitovaný prístup k študijným programom	8,4	14,7	34,7	20,3	21,9
Moje zdravotné problémy	3,4	4,6	9,1	12,6	70,2

Tabuľka 6 Poradie rozličných prekážok pre absolvovanie zahraničného študijného pobytu študentmi podľa formy štúdia

Prekážka	Poradie
Zvýšená finančná záťaž	1
Odlúčenie od partnera, detí, rodiny	2
Problémy s uznaním študijných výsledkov	3
Ťažkosti s kompatibilitou študijných programov	4
Nedostatok informácií zo strany vysokej školy	5
Malý prínos pre štúdium na Slovensku	6
Nedostatok motivácie	7
Nedostatočné ovládanie cudzieho jazyka	8
Limitovaný prístup k študijným programom	9
Problémy s umožnením pobytu v želanej krajine	10
Strata zamestnania, platenej práce	11
Zdravotné problémy	12

V rámci medzinárodnej mobility respondenti ešte odpovedali na otázku, či počas svojho štúdia na vysokej škole absolvovali v zahraničí nejakú inú študijnú aktivitu v podobe výskumu, exkurzie, odbornej praxe, pracovnej stáže, letnej školy, zimnej školy, jazykového kurzu alebo nejakej inej vzdelávacej činnosti. Aj v tomto tematickom okruhu sa pritom zisťovalo, v ktorej krajine študenti túto aktivitu absolvovali, ako dlho trvala a či za ňu získali kredity. Zistilo sa, že najviac respondentov (50) sa v zahraničí zúčastnilo výskumu/exkurzie, ktorý/ú študenti absolvovali predovšetkým v Českej republike, Rakúsku a Švajčiarsku (v každej krajine po 4 osoby), táto aktivita trvala priemerne jeden mesiac a kredity za ňu získalo 18,1 % respondentov. Ďalej nasledovala odborná prax alebo stáž (49), ktorú najviac študentov absolvovalo v Českej republike, s priemernou dĺžkou trvania jeden mesiac a kredity za ňu získalo 20,7 % respondentov.

Záver

V závere tejto práce sú prezentované hlavné zistenia o medzinárodnej mobilitě slovenských denných študentov VŠ:

- « na zahraničnom študijnom pobyte sa zúčastnilo 5,1 % denných študentov, $\frac{1}{4}$ sa ho nezúčastnila, no plánuje naň ísť a $\frac{2}{3}$ sa ho nezúčastnili a ani tak naplánujú urobiť;
- « typickými absolventmi zahraničných študijných pobytov sú 23-ročné ženy, ktoré študujú umelecké vedy a náuky na magisterskom stupni štúdia niektorej z univerzít v Bratislave, pochádzajú z vyšších sociálnych vrstiev, majú pozitívnejší vzťah k štúdiu a veľmi dobre ovládajú 2 – 3 jazyky;
- « najviac študentov sa zahraničného študijného pobytu zúčastnilo v Českej republike. Táto ich aktivita trvala spravidla 5 mesiacov a $\frac{4}{5}$ z nich boli vysokými školami na Slovensku uznané kredity, ktoré na tomto pobyte získali;
- « zahraničné študijné pobyty väčšiny študentov boli organizované, ako i financované prostredníctvom EÚ;
- « za najväčšie prekážky pre zaobstaranie si zahraničného študijného pobytu denní študenti považujú zvýšenú finančnú záťaž, odlúčenie od partnera, detí či rodiny a možné problémy s uznaním študijných výsledkov.

Literatúra

BEINE, M., NOËL, R., RAGOT, L., 2013: *The Determinants of International Mobility of Students*. In: CEPII, Vol. 2013, No. 30, 43 s.

FUSEKOVÁ, M., 2015: *Sociálne a ekonomické podmienky života študentov vysokých škôl v Európe s dôrazom na výsledky za Slovenskú republiku. EUROSTUDENT V. 2012 – 1015*. Komparatívna analýza. Bratislava : Centrum vedecko-technických informácií. Odbor metodiky a tvorby informácií školstva. Oddelenie vysokého školstva, 56 s.

HAUSCHILDT, K., GWOSĆ, CH., NETZ, N., MISHRA, S., 2015: *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*. Bielefeld : W. Bertelsmann Verlag, 260 s.

ORR, D., GWOSĆ, CH., NETZ, N., 2011: *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. EUROSTUDENT IV. 2008 – 2011. Synopsis of Indicators*. Bielefeld : W. Bertelsmann Verlag, 225 s.

Mgr. Roman Kollár, PhD.
Centrum vedecko-technických informácií SR
roman.kollar@cvtisr.sk

Vybrané štatistické ukazovatele za oblasť vysokého školstva na Slovensku v roku 2017

Abstrakt

Príspevok popisuje základné štatistické ukazovatele za oblasť vysokého školstva na Slovensku v roku 2017. Vychádza z údajov, ktoré v ročnej periodicite zbiera CVTI SR (študenti, absolventi vysokej školy podľa typu školy, študovaného odboru (skupiny odborov), stupňa štúdia a pod.). Prehľad je doplnený o základné údaje o nezamestnanosti absolventov slovenských vysokých škôl v roku 2017.

Kľúčové slová

Študenti vysokej školy, absolventi vysokej školy, nezamestnanosť absolventov vysokej školy.

Abstract

The paper describes basic statistical indicators for the area of higher education at Slovakia in 2017. Study is based on data collected by CVTI SR (students, graduates by type of HEI, study program (groups of programs), level of study etc.) in the annual periodicity. Overview is completed by basic information on unemployment of graduates of Slovak HEI in 2017.

Key words

Students of HEI, graduates of HEI, unemployment of HEI graduates.

Vysoké školstvo na Slovensku v roku 2017

V roku 2017 bolo na Slovensku možné študovať spolu na tridsiatich štyroch vysokých školách. Nadpolovičnú väčšinu z nich (20/58,82 %) predstavovali verejné vysoké školy, ktoré zabezpečujú dlhodobu ponuku vysokoškolského vzdelávania naprieč rôznymi vednými disciplínami. Najstaršia verejná vysoká škola datuje svoju existenciu od roku 1919 (Univerzita Komenského v Bratislave), pričom najmladšia z verejných vysokých škôl pôsobí na „trhu“ s vysokoškolským vzdelávaním od roku 2004. Okrem verejných vysokých škôl poskytovalo v roku 2017 na Slovensku vysokoškolské vzdelávanie aj jedenásť súkromných vysokých škôl. Najstaršia súkromná vysoká škola (Vysoká škola manažmentu v Trenčíne) pôsobí od roku 1999 a najmladšia (Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta v Banskej Štiavnici) datuje svoj vznik do roku 2011. Okrem toho na Slovensku pôsobia aj tri štátne vysoké školy (Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši – od roku 1973, Akadémia policajného zboru v Bratislave – od roku 1992 a Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave, ktorá zahájila svoju činnosť v roku 2002).

Študenti a absolventi slovenských vysokých škôl v roku 2017

Univerzita Komenského (UK) v Bratislave je nielen najstaršou, ale aj najväčšou univerzitou, ktorá pôsobí na Slovensku. V roku 2007 študovalo na UK spolu 22 682 študentov, pričom takmer 87 percent z týchto študentov navštevovalo

dennú formu štúdia. Druhou najväčšou školou z pohľadu počtu študujúcich bola Slovenská technická univerzita v Bratislave, ktorej študijné programy v uplynulom roku navštevovalo 11 749 študentov. Väčšina z nich (98,11 %) realizovala svoje štúdium dennou formou, pričom STU mala spomedzi všetkých verejných vysokých škôl celkovo najnižší podiel externých študentov (1,89 %). Najnižší počet študentov mala z verejných vysokých škôl Akadémia umení v Banskej Bystrici (563), za ktorou nasledovala Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave, na ktorej v roku 2017 študovalo celkovo 616 študentov. Menej ako tisíc študentov mala z verejných vysokých škôl v roku 2017 už iba Vysoká škola múzických umení v Bratislave (997).

Najvyšší podiel externých študentov na verejných vysokých školách bol v roku 2017 zaznamenaný na Trnavskej univerzite v Trnave (27,46 %), pričom viac ako štvrtinový podiel dosiahli externí študenti ešte na Trenčianskej univerzite Alexandra Dubčeka v Trenčíne (25,99 %) a Katolíckej univerzite v Ružomberku (25,63 %).

Najväčšou súkromnou vysokou školou podľa celkového počtu študentov bola v roku 2017 Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, ktorá za uvedený rok vykázala spolu 7 487 študentov, pričom viac ako tri štvrtiny z nich (77,77 %) realizovali svoje štúdium externou formou. Druhou najväčšou súkromnou školou bola v roku 2017 Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, ktorej študijné programy navštevovalo spolu 2 169 študentov. Treťou najväčšou súkromnou školou bol v uvedenom roku Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom s 2 067 študentmi, pričom táto vysoká škola mala celkovo najvyšší podiel externých študentov spomedzi všetkých súkromných vysokých škôl (90,08 %).

Najmenej študentov spomedzi súkromných vysokých škôl mala v roku 2017 Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta – Banská Štiavnica (28 študentov), za ktorou nasledovala Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií s 46 študentami. Uvedené súkromné vysoké školy nemali v roku 2017 žiadnych študentov, ktorí by realizovali svoje štúdium externou formou.

Zo štátnych vysokých škôl vykázala najvyšší počet študentov Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave (1 857 študentov), pričom 29,56 % z týchto študentov bolo evidovaných v externej forme štúdia. To bol celkovo najnižší podiel externých študentov v porovnaní s ostatnými štátnymi vysokými školami. Akadémia policajného zboru v Bratislave vykázala celkovo 1 079 študentov, z toho 46,62 % študovalo v externej forme štúdia. Tretia štátna vysoká škola – Akadémia

ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši vykazala v ročnom štatistickom zisťovaní rezortu školstva celkovo 427 študentov, pričom 42,62 % z nich študovalo v externej forme štúdia.

Celkovo môžeme konštatovať, že v prípade verejných vysokých škôl je dominantná denná forma štúdia, ktorá bola zaznamenaná u 86,15 % študentov verejných vysokých škôl. Prevažujúci podiel denných študentov je zrejmý aj u študentov štátnych vysokých škôl (63,31 % denných študentov). Opačná situácia je v prípade štúdia na súkromných vysokých školách, kde iba necelá tretina študentov študuje dennou formou a na externé štúdium na súkromných vysokých školách pripadá až 67,17 % študentov týchto škôl.

Na I. stupni vysokoškolského štúdia vykázali za rok 2017 slovenské vysoké školy spolu 79 000 študentov, 10 787 študentov na spojenom I. a II. stupni, 43 269 na II. stupni a 6 991 študentov na treťom stupni terciárneho vzdelávania. Viac ako 80 percent z celkového počtu študentov I. stupňa realizovalo svoje štúdium dennou formou, pričom v prípade spojeného I. a II. stupňa to bolo až 99,58 % študentov evidovaných v štúdiu na danom stupni štúdia. Necelé tri štvrtiny študentov II. stupňa bolo zaznamenaných rovnako v dennej forme štúdia, zatiaľ čo v treťom stupni bolo v dennej forme štúdia vykázaných iba 55,33 % študentov.

Výraznejšie rozdiely sú badaťelné pri pohľade na počty študentov vysokých škôl podľa ich typu. Zatiaľ čo v prípade verejných a štátnych vysokých škôl realizovalo I. stupeň štúdia dennou formou viac ako 80 percent študentov (u verejných to bolo 86,72 % zo všetkých študentov I. stupňa verejných škôl a u štátnych 81,62 % denných študentov v danom type škôl), v prípade súkromných vysokých škôl realizovalo bakalárske štúdium dennou formou iba 38,54 % všetkých študentov súkromných vysokých škôl na I. stupni. V spojenom I. a II. stupni štúdia neboli zaznamenané výrazné rozdiely v podiele študentov (u verejných 99,56 % denných študentov a štátnych 100 % denných študentov) vysokých škôl podľa realizácie štúdia, pričom žiadna zo súkromných vysokých škôl dlhodobo neponúka možnosť štúdia na spojenom stupni štúdia.

V prípade tretieho stupňa terciárneho vzdelávania bolo 59,81 % študentov evidovaných v dennej forme štúdia, zatiaľ čo v prípade súkromných vysokých škôl podiel denných študentov na najvyššom stupni vysokoškolského vzdelávania dosiahol 26,19 %. Pri štátnych vysokých školách bol tento podiel dokonca ešte nižší (22,30 %), čo môže do značnej miery súvisieť so zameraním štúdia štátnych vysokých škôl.

Tabuľka 1 Absolútne početnosti študentov slovenských vysokých škôl v roku 2017 podľa formy štúdia

VŠ		Spolu	Z toho	
			denní	externí
verejné	UK Bratislava	22 682	19 655	3 027
	STU Bratislava	11 749	11 527	222
	TU Košice	8 766	8 034	732
	PU Prešov	8 672	7 138	1 534
	ŽU Žilina	7 728	7 088	640
	UKF Nitra	7 445	5 960	1 485
	EU Bratislava	7 327	6 564	763
	UPJŠ Košice	7 192	6 570	622
	UMB Banská Bystrica	6 994	5 679	1 315
	SPU Nitra	6 720	5 648	1 072
	UCM Trnava	5 724	4 406	1 318
	TvU Trnava	4 672	3 389	1 283
	KU Ružomberok	3 629	2 699	930
	TU Zvolen	2 672	2 109	563
	TUAD Trenčín	2 005	1 484	521
	UVLF Košice	1 825	1 758	67
	UJS Komárno	1 731	1 358	373
VŠMU Bratislava	997	934	63	
VŠVU Bratislava	616	603	13	
AU Banská Bystrica	563	530	33	
verejné VŠ spolu		119 709	103 133	16 576
súkromné	VŠZaSP Bratislava	7 487	1 664	5 823
	VŠEMVS Bratislava	2 169	910	1 259
	DTI Dubnica nad Váhom	2 067	205	1 862
	PEVŠ Bratislava	1 902	1 172	730
	VŠBM Košice	983	314	669
	VŠ Danubius Sládkovičovo	863	634	229
	VŠM Trenčín	775	425	350
	VŠMP ISM Prešov	432	110	322
	SEVŠ Skalica	223	65	158
	BISLA Bratislava	46	46	0
	HUAJA Banská Štiavnica	28	28	0
súkromné VŠ spolu		16 975	5 573	11 402
štátne	SZU Bratislava	1 857	1 308	549
	APZ Bratislava	1 079	576	503
	AO Liptovský Mikuláš	427	245	182
štátne VŠ spolu		3 363	2 129	1 234
SR spolu		140 047	110 835	29 212

Vybrané štatistické ukazovatele pre oblasť VŠ na Slovensku v roku 2017

Na slovenských vysokých školách v roku 2017 študovalo spolu 140 047 študentov, čo v porovnaní s rokom 2016 predstavuje 5,17 % medziročný pokles počtu študentov slovenských vysokých škôl. Podrobný prehľad absolútnych početností študentov slovenských vysokých škôl podľa stupňa a formy štúdia je uvedený v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Študenti slovenských vysokých škôl v školskom roku 2017/2018

VŠ	Stupeň	Denní študenti		Externí študenti		Spolu (denní a externí)	
		spolu	z toho ženy	spolu	z toho ženy	spolu	z toho ženy
verejné	I. stupeň	58 771	33 170	8 999	5 849	67 770	39 019
	spojený I. a II. stupeň	10 152	6 565	45	22	10 197	6 587
	II. stupeň	30 386	18 027	4 962	3 280	35 348	21 307
	III. stupeň	3 824	1 967	2 570	1 075	6 394	3 042
verejné VŠ spolu		103 133	59 729	16 576	10 226	119 709	69 955
súkromné	I. stupeň	3 701	2 295	5 902	3 650	9 603	5 945
	II. stupeň	1 837	1 017	5 178	3 465	7 015	4 482
	III. stupeň	35	15	322	169	357	184
súkromné VŠ spolu		5 573	3 327	11 402	7 284	16 975	10 611
štátne	I. stupeň	1 328	787	299	83	1 627	870
	spojený I. a II. stupeň	590	358	0	0	590	358
	II. stupeň	202	131	704	355	906	486
	III. stupeň	9	4	231	94	240	98
štátne VŠ spolu		2 129	1 280	1 234	532	3 363	1 812
spolu		110 835	64 336	29 212	18 042	140 047	82 378

Podľa rodovej štruktúry študentov slovenských vysokých škôl majú dlhodobo dominantné zastúpenie ženy. V roku 2017 ich podiel na celkovom počte študentov dosiahol 58,82 %. Výraznejšie zastúpenie majú v prípade externého štúdia (61,76 % z celkového počtu externých študentov), zatiaľ čo u denných študentov podiel žien dosiahol 58,05 %. Z hľadiska typu vysokých škôl mali najvýraznejší podiel ženy na súkromných vysokých školách (62,51 %; na verejných bol podiel žien 58,44 % a na štátnych to bolo 53,88 %).

Tabuľka 3 Rodová štruktúra študentov slovenských vysokých škôl v školskom roku 2017/2018

VŠ	Stupeň	Denní študenti		Externí študenti		Spolu (denní a externí)	
		muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
verejné	I. stupeň	43,56%	56,44%	35,00%	65,00%	42,42%	57,58%
	spojený I. a II. stupeň	35,33%	64,67%	51,11%	48,89%	35,40%	64,60%
	II. stupeň	40,67%	59,33%	33,90%	66,10%	39,72%	60,28%
	III. stupeň	48,56%	51,44%	58,17%	41,83%	52,42%	47,58%
verejné VŠ spolu		42,09%	57,91%	38,31%	61,69%	41,56%	58,44%
súkromné	I. stupeň	37,99%	62,01%	38,16%	61,84%	38,09%	61,91%
	II. stupeň	44,64%	55,36%	33,08%	66,92%	36,11%	63,89%
	III. stupeň	57,14%	42,86%	47,52%	52,48%	48,46%	51,54%
súkromné VŠ spolu		40,30%	59,70%	36,12%	63,88%	37,49%	62,51%
štátne	I. stupeň	40,74%	59,26%	72,24%	27,76%	46,53%	53,47%
	spojený I. a II. stupeň	39,32%	60,68%	-	-	39,32%	60,68%
	II. stupeň	35,15%	64,85%	49,57%	50,43%	46,36%	53,64%
	III. stupeň	55,56%	44,44%	59,31%	40,69%	59,17%	40,83%
Štátne VŠ spolu		39,88%	60,12%	56,89%	43,11%	46,12%	53,88%
Spolu		41,95%	58,05%	38,24%	61,76%	41,18%	58,82%

Podľa študovaného stupňa mali ženy najvýraznejší podiel na spojenom I. a II. stupni (64,38 %), naopak, najnižšie zastúpenie mali ženy v štúdiu na treťom stupni terciárneho vzdelávania (47,55 %). V štúdiu na I. stupni bol celkový podiel žien na úrovni 58,02 % a podiel študujúcich žien na II. stupni presiahol úroveň 60 percent (60,72 %).

V rámci externého štúdia na II. stupni (66,92 %) mali ženy na súkromných vysokých školách celkovo najvyšší podiel. Výrazný podiel dosiahli ženy aj v rámci externého štúdia na verejných vysokých školách na II. stupni (66,10 %). Môžeme konštatovať, že ženy vo väčšej miere využívajú možnosť externého štúdia, pričom výnimkou je externé štúdium na štátnych vysokých školách, kde na I. stupni externého štúdia bolo z celkového počtu študentov iba 27,76 % žien. Nižší podiel mali ženy aj v rámci externého štúdia tretieho stupňa na štátnych vysokých školách (43,11 %). Uvedená situácia podľa rodovej štruktúry externých študentov štátnych vysokých škôl nemusí byť pritom ani tak prekvapivá vzhľadom na charakter a obsahové zameranie štúdia v týchto školách¹.

¹ Dve z troch štátnych vysokých škôl sú primárne zamerané na vzdelávanie v oblasti silových zložiek – polície a armády.

V tabuľke 4 sú pre lepšiu ilustráciu aktuálnej situácie vo vysokoškolskom vzdelávaní na Slovensku prezentované počty študentov slovenských vysokých škôl za jednotlivé vysoké školy na úrovni formy a stupňa štúdia v podrobnejšej štruktúre.

V roku 2017 študovalo na slovenských vysokých školách spolu 11 565 zahraničných študentov, pričom až 68,24 % z nich na verejných vysokých školách. Podľa formy štúdia výrazne dominovala denná forma (68,93 %). Tento podiel je vo veľkej miere ovplyvnený najmä faktom, že väčšina zahraničných študentov na verejných vysokých školách študovala práve dennou formou (89,36 %), zatiaľ čo v súkromných vysokých školách bola situácia presne opačná – iba 21,14 % cudzincov študujúcich na súkromných vysokých školách uskutočnilo svoje štúdium dennou formou (78,86 % cudzincov študovalo externe). V štátnych vysokých školách bol podiel cudzincov študujúcich dennou formou na úrovni 64 percent.

Z hľadiska podielu na celkovom počte študentov, dosiahol podiel zahraničných študentov v roku 2017 úroveň 8,26 %, pričom vo verejných vysokých školách bol tento podiel na úrovni 6,59 %, na štátnych vysokých školách dosiahol podiel cudzincov 9,93 % a v súkromných vysokých školách predstavoval podiel zahraničných študentov až 19,67 % z celkového počtu študentov študujúcich na súkromných vysokých školách. Zahraniční študenti mali pritom výrazné zastúpenie v oboch formách štúdia na súkromných vysokých školách. Zatiaľ čo v dennom štúdiu bol podiel cudzincov študujúcich na súkromných vysokých školách na úrovni 12,67 %, v externom štúdiu na súkromných vysokých školách dosiahol podiel zahraničných študentov až 23,09 %, teda takmer každý štvrtý externý študent súkromnej vysokej školy bol cudzinec.

Podrobný prehľad relatívnych početností cudzincov na celkovom počte študentov podľa typu školy, študovaného stupňa a formy štúdia je v tabuľke 6.

Tabuľka 4 Absolútne počtosti študentov slovenských vysokých škôl v roku 2017 podľa stupňa a formy štúdia

VŠ		I. stupeň		spojený I. a II. st.		II. stupeň		III. stupeň	
		denní	externí	denní	externí	denní	externí	denní	externí
verejné	UK Bratislava	7 982	1 388	5 727	45	4 850	803	1 096	791
	UPJŠ Košice	2 353	332	2 706	0	1 177	92	334	198
	PU Prešov	4 972	944	133	0	1 899	381	134	209
	UCM Trnava	3 044	807	n/a	n/a	1 257	463	105	48
	KU Ružomberok	1 765	535	97	0	768	295	69	100
	UJS Komárno	1 006	283	26	0	298	73	28	17
	UVLF Košice	172	32	1 463	0	44	0	79	35
	UKF Nitra	3 992	969	n/a	n/a	1 782	431	186	85
	UMB Banská Bystrica	3 488	697	n/a	n/a	2 056	484	135	134
	TvU Trnava	2 334	770	n/a	n/a	995	410	60	103
	STU Bratislava	7 136	0	n/a	n/a	3 815	0	576	222
	TU Košice	5 055	313	n/a	n/a	2 656	206	323	213
	ŽU Žilina	4 685	337	n/a	n/a	2 150	213	253	90
	TUAD Trenčín	1 017	302	n/a	n/a	446	208	21	11
	EU Bratislava	3 846	312	n/a	n/a	2 603	342	115	109
	SPU Nitra	3 364	613	n/a	n/a	2 158	362	126	97
	TU Zvolen	1 271	348	n/a	n/a	754	191	84	24
	VŠMU Bratislava	570	17	n/a	n/a	326	8	38	38
	VŠVU Bratislava	387	0	n/a	n/a	184	0	32	13
	AU Banská Bystrica	332	0	n/a	n/a	168	0	30	33
verejné VŠ spolu	58 771	8 999	10 152	45	30 386	4 962	3 824	2 570	
súkromné	BISLA Bratislava	46	0	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
	VŠ Danubius Sládkovičovo	308	114	n/a	n/a	326	115	n/a	n/a
	PEVŠ Bratislava	634	381	n/a	n/a	511	285	27	64
	VŠZaSP Bratislava	1 541	2 939	n/a	n/a	115	2 657	8	227
	DTI Dubnica nad Váhom	121	1 126	n/a	n/a	84	736	n/a	n/a
	VŠEMVS Bratislava	417	568	n/a	n/a	493	691	n/a	n/a
	VŠM Trenčín	346	240	n/a	n/a	79	92	0	18
	SEVŠ Skalica	32	101	n/a	n/a	33	44	0	13
	VŠMP ISM Prešov	69	119	n/a	n/a	41	203	n/a	n/a
	HUAJA Banská Štiavnica	16	0	n/a	n/a	12	0	n/a	n/a
VŠBM Košice	171	314	n/a	n/a	143	355	n/a	n/a	
súkromné VŠ spolu	3 701	5 902	0	0	1 837	5 178	35	322	
štát.	SZU Bratislava	675	106	590	0	40	349	3	94
	AO Liptovský Mikuláš	245	0	n/a	n/a	0	121	0	61
	APZ Bratislava	408	193	n/a	n/a	162	234	6	76
štátne VŠ spolu	1 328	299	590	0	202	704	9	231	
SR spolu	63 800	15 200	10 742	45	32 425	10 844	3 868	3 123	

Vybrané štatistické ukazovatele pre oblasť VŠ na Slovensku v roku 2017

Tabuľka 5 Absolútne počtenosti cudzincov študujúcich na slovenských vysokých školách v školskom roku 2017/2018

VŠ	Stupeň	Cudzinci spolu	Denní	Externí
verejné	I. stupeň	3 008	2 696	312
	spojený I. a II. stupeň	3 331	3 330	1
	II. stupeň	954	839	115
	III. stupeň	599	187	412
verejné VŠ spolu		7 892	7 052	840
súkromné	I. stupeň	2 182	532	1 650
	II. stupeň	1 076	172	904
	III. stupeň	81	2	79
súkromné VŠ spolu		3 339	706	2 633
štátne	I. stupeň	39	18	21
	spojený I. a II. stupeň	196	196	0
	II. stupeň	96	0	96
	III. stupeň	3	0	3
štátne VŠ spolu		334	214	120
spolu		11 565	7 972	3 593

Tabuľka 6 Podiel zahraničných študentov na celkovom počte študentov slovenských vysokých školách v školskom roku 2017/2018

VŠ	Stupeň	Spolu	Denní	Externí
verejné	I. stupeň	4,44%	4,59%	3,47%
	spojený I. a II. stupeň	32,67%	32,80%	2,22%
	II. stupeň	2,70%	2,76%	2,32%
	III. stupeň	9,37%	4,89%	16,03%
verejné VŠ spolu		6,59%	6,84%	5,07%
súkromné	I. stupeň	22,72%	14,37%	27,96%
	II. stupeň	15,34%	9,36%	17,46%
	III. stupeň	22,69%	5,71%	24,53%
súkromné VŠ spolu		19,67%	12,67%	23,09%
štátne	I. stupeň	2,40%	1,36%	7,02%
	spojený I. a II. stupeň	33,22%	33,22%	-
	II. stupeň	10,60%	0,00%	13,64%
	III. stupeň	1,25%	0,00%	1,30%
štátne VŠ spolu		9,93%	10,05%	9,72%
spolu		8,26%	7,19%	12,30%

Najpočetnejšou skupinou študentov z hľadiska študovaného odboru boli študenti študujúci spoločenské vedy, náuky a služby (I+II), ktorých celkový podiel dosiahol úroveň 53,84 %. V prípade denného štúdia bol ich podiel na úrovni 49,61 %, pričom u externého štúdia dosiahli podiel až na úrovni 69,90 %.

Za rok 2017 vykázali slovenské vysoké školy celkovo 47 913 absolventov. Z toho bolo 35 446 absolventov denného a 12 467 absolventov externého štúdia. V rámci denného štúdia bol v roku 2017 podiel absolventov spoločenskovedných odborov² na úrovni 53,55 % (u externistov podiel absolventov spoločenskovedných vied dosiahol až úroveň 71,20 % z celkového počtu externých študentov). Celkovo bol v roku 2017 podiel absolventov, ktorí úspešne ukončili štúdium v rámci spoločenskovedných disciplín na úrovni 58,14 %.

Podrobný prehľad štruktúry študentov a absolventov slovenských vysokých škôl z pohľadu typu školy, skupiny odborov a formy štúdia obsahuje tabuľka 7.

Tabuľka 7 Študenti a absolventi slovenských vysokých škôl v roku 2017 podľa skupiny odborov a formy štúdia

VŠ	Skupina odborov	Študenti		Absolventi	
		denní	externí	denní	externí
verejné	Prírodné vedy	5 890	306	2 106	146
	Technické vedy a náuky I	17 387	1 181	5 207	481
	Technické vedy a náuky II	7 504	739	2 574	236
	Poľnohosp.-lesnícke a veterin. vedy a náuky	4 315	734	1 432	257
	Zdravotníctvo	12 481	1 315	2 436	213
	Spoločenské vedy, náuky a služby I	25 060	6 377	9 043	2 453
	Spoločenské vedy, náuky a služby II	26 101	5 361	8 780	2 109
	Vedy a náuky o kultúre a umení	3 359	350	1 117	107
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	1 036	213	318	65
verejné VŠ spolu	103 133	16 576	33 013	6 067	
súkromné	Prírodné vedy	17	61	10	26
	Technické vedy a náuky I	131	52	30	29
	Zdravotníctvo	1 261	1 938	446	944
	Spoločenské vedy, náuky a služby I	2 460	2 722	745	1 469
	Spoločenské vedy, náuky a služby II	1 362	5 960	413	2 845
	Vedy a náuky o kultúre a umení	28	0	32	0
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	314	669	215	311
súkromné VŠ spolu	5 573	11 402	1 891	5 624	
štát.	Technické vedy a náuky I	10	0	21	0
	Zdravotníctvo	1 308	549	287	475
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	811	685	234	301
štátne VŠ spolu	2 129	1 234	542	776	
SR spolu	110 835	29 212	35 446	12 467	

² Ide o tradične najpočetnejšiu skupinu študentov na verejných ako aj súkromných vysokých školách.

Vybrané štatistické ukazovatele pre oblasť VŠ na Slovensku v roku 2017

Tabuľka 8 obsahuje prehľad študentov slovenských vysokých škôl podľa typu VŠ, skupiny odborov, formy a stupňa štúdia.

Tabuľka 8 Študenti vysokej školy v roku 2017 podľa skupín odborov a stupňa

VŠ	Skupina	I. stupeň		Spojený I. a II. st.		II. stupeň		III. stupeň	
		denní	externí	denní	externí	denní	externí	denní	externí
verejné	Prírodné vedy	3 275	96	n/a	n/a	1 709	79	906	131
	Technické vedy a náuky I	11 127	620	n/a	n/a	5 634	249	626	312
	Technické vedy a náuky II	4 563	358	n/a	n/a	2 566	214	375	167
	Poľnohosp.-lesnícke a veter. vedy a náuky	1 946	414	982	0	1 232	223	155	97
	Zdravotníctvo	3 294	678	8 629	0	207	174	351	463
	Spoločenské vedy, náuky a služby I	14 820	3 247	440	45	9 175	2 287	625	798
	Spoločenské vedy, náuky a služby II	16 955	3 339	101	0	8 489	1 581	556	441
	Vedy a náuky o kultúre a umení	2 102	123	n/a	n/a	1 057	85	200	142
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	689	124	n/a	n/a	317	70	30	19
	verejné VŠ spolu	58 771	8 999	10 152	45	30 386	4 962	3 824	2 570
súkromné	Prírodné vedy	8	31	n/a	n/a	9	17	0	13
	Technické vedy a náuky I	94	41	n/a	n/a	37	11	n/a	n/a
	Zdravotníctvo	1 233	753	n/a	n/a	22	1 066	6	119
	Spoločenské vedy, náuky a služby I	1 425	1 352	n/a	n/a	1 011	1 299	24	71
	Spoločenské vedy, náuky a služby II	754	3 411	n/a	n/a	603	2 430	5	119
	Vedy a náuky o kultúre a umení	16	0	n/a	n/a	12	0	n/a	n/a
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	171	314	n/a	n/a	143	355	n/a	n/a
	súkromné VŠ spolu	3 701	5 902	n/a	n/a	1 837	5 178	35	322
štátne	Technické vedy a náuky I	10	0	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
	Zdravotníctvo	675	106	590	0	40	349	3	94
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	643	193	n/a	n/a	162	355	6	137
štátne VŠ spolu	1 328	299	590	0	202	704	9	231	
SR spolu	63 800	15 200	10 742	45	32 425	10 844	3 868	3 123	

Tabuľka 9 obsahuje prehľad študentov slovenských vysokých škôl podľa typu školy, skupiny odborov, formy a stupňa štúdia.

Tabuľka 9 Absolventi slovenských vysokých škôl v roku 2017 podľa skupín odborov a stupňa

VŠ	Skupina odborov	I. stupeň		Spojený I. a II. st.		II. stupeň		III. stupeň	
		denní	externí	denní	externí	denní	externí	denní	externí
verejně	Prírodné vedy	981	29	n/a	n/a	944	40	181	77
	Technické vedy a náuky I	2 451	145	n/a	n/a	2 617	256	139	80
	Technické vedy a náuky II	1 204	107	n/a	n/a	1 273	93	97	36
	Poľnohosp.-lesnícke a veterinárne vedy a náuky	632	93	157	0	607	147	36	17
	Zdravotníctvo	926	71	1 386	0	60	60	64	82
	Spoločenské vedy, náuky a služby I	4 259	908	84	19	4 531	1 383	169	143
	Spoločenské vedy, náuky a služby II	4 426	969	21	0	4 185	1 016	148	124
	Vedy a náuky o kultúre a umení	570	42	n/a	n/a	488	30	59	35
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	156	30	n/a	n/a	152	33	10	2
	verejně VŠ spolu	15 605	2 394	1 648	19	14 857	3 058	903	596
súkř.	Prírodné vedy	0	5	n/a	n/a	10	17	0	4
	Technické vedy a náuky I	19	16	n/a	n/a	11	13		
	Zdravotníctvo	346	415	n/a	n/a	98	510	2	19
	Spoločenské vedy, náuky a služby I	410	642	n/a	n/a	316	804	19	23
	Spoločenské vedy, náuky a služby II	215	1 513	n/a	n/a	190	1 307	8	25
	Vedy a náuky o kultúre a umení	17	0	n/a	n/a	15	0	n/a	n/a
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	68	86	n/a	n/a	147	225	n/a	n/a
súkřomné VŠ spolu	1 075	2 677	n/a	n/a	787	2 876	29	71	
štátne	Technické vedy a náuky I	21	0	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
	Zdravotníctvo	214	70	40	0	23	383	10	22
	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	162	76	n/a	n/a	72	196	0	29
štátne VŠ spolu	397	146	40	0	95	579	10	51	
celkový súčet	17 077	5 217	1 688	19	15 739	6 513	942	718	

Evidovaní nezamestnaní z radov absolventov vysokých škôl v roku 2017

K decembru 2017 mal ÚPSVaR v evidencii uchádzačov o zamestnanie celkovo 2 688 absolventov vysokých škôl, pričom 2 499 z nich (92,97 %) absolvovalo niektorú zo slovenských vysokých škôl. Najviac evidovaných nezamestnaných absolventov slovenských vysokých škôl bolo v Prešovskom kraji (641; 25,65 %

z celkového počtu evidovaných nezamestnaných absolventov slovenských vysokých škôl), naopak najmenej ich bolo v Trnavskom kraji (157; 6,28 %).

Tabuľka 10 Evidovaní nezamestnaní absolventi vysokých škôl podľa kraja evidencie*

Kraj	Absolventi slovenských VŠ	Absolventi iných VŠ
Bratislavský	179	24
Trnavský	157	20
Trenčiansky	215	28
Nitriansky	303	14
Žilinský	316	33
Banskobystrický	244	22
Prešovský	641	29
Košický	444	19
SR spolu	2 499	189

* Údaje o nezamestnanosti absolventov slovenských vysokých škôl pochádzajú z databázy ÚPSVaR podľa stavu k decembru 2017.

Podľa vyštudovaného odboru mali najvyššie zastúpenie v evidovaných nezamestnaných absolventi spoločenských vied, náuk a služieb I (34,57 %), pričom podiel evidovaných nezamestnaných z oboch spoločenskovedných skupín dosiahol na celkovom počte evidovaných nezamestnaných až 62,95 %. Tento na prvý pohľad vysoký podiel je však nevyhnutné vnímať v kontexte celkovej štruktúry absolventov vysokých škôl, kde je skupina študentov/absolventov spoločenskovedných odborov už tradične najpočetnejšia³, pričom absolventská miera nezamestnanosti v skupine absolventov spoločenskovedných disciplín celkovo nepatrí medzi tie najvyššie⁴.

Podľa stupňa dosiahnutého vzdelania bola najpočetnejšou skupinou evidovaných nezamestnaných absolventov slovenských vysokých škôl skupina s najvyšším dosiahnutým vzdelaním na úrovni II. stupňa (2 084; 83,39 % z celkového počtu evidovaných nezamestnaných absolventov vysokej školy), čo opätovne zodpovedá samotnej štruktúre absolventov podľa stupňa ukončeného vzdelania. Podiel žien na celkovom počte evidovaných nezamestnaných absolventov vysokej školy dosiahol v decembri 2017 úroveň 69,62 %.

³ Vid' vyššie podkapitolu venujúca sa štruktúre študentov a absolventov z hľadiska skupín odborov.

⁴ Pozri napr. Blanár, F.: Nezamestnanosť absolventov slovenských vysokých škôl v roku 2016. In: ACADEMIA 3/2017, str. 52 – 66.

Tabuľka 11 Evidovaní nezamestnaní absolventi slovenských vysokých škôl podľa skupín odborov*

Skupina odborov	Evidovaní nezamestnaní absolventi
Prírodné vedy	121
Technické vedy a náuky I	218
Technické vedy a náuky II	150
Poľnohospod. - lesnícke a veterinárne vedy a náuky	139
Lekárske a farmaceutické vedy a náuky	121
Spoločenské vedy, náuky a služby I	864
Spoločenské vedy, náuky a služby II	709
Vedy a náuky o umení	60
Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	117
Spolu	2 499

* Údaje o nezamestnanosti absolventov slovenských vysokých škôl pochádzajú z databázy ÚPSVaR podľa stavu k decembru 2017.

Tabuľka 12 Evidovaní nezamestnaní absolventi slovenských vysokých škôl podľa stupňa ukončeného vzdelania*

Stupeň	Evidovaní nezamestnaní absolventi spolu	Z toho ženy
I. stupeň	412	293
II. stupeň	2 084	1 446
III. stupeň	3	1
Spolu	2 499	1 740

* Údaje o nezamestnanosti absolventov slovenských vysokých škôl pochádzajú z databázy ÚPSVaR podľa stavu k decembru 2017.

Záver

Aj v roku 2017 bol zaznamenaný opätovný pokles počtu študentov na slovenských vysokých školách (medziročný pokles o 5,17 %), pričom pokles sa mierne spomalil (v roku 2016 bol medziročný pokles na úrovni 6,92 % a v roku 2015 dosiahol hodnotu až 9,56 %). Môžeme teda konštatovať, že klesajúci trend počtu študentov sa mierne spomaľuje. Druhým pozitívom je opätovný medziročný pokles počtu nezamestnaných absolventov vysokých škôl. K decembru 2017 ich bolo

–

Obsahová analýza výskumov o predprimárnom vzdelávaní na Slovensku

v evidencii ÚPSVaR spolu 2 688⁵, čo v rovnakým období roku 2016 predstavovalo medziročný pokles počtu evidovaných nezamestnaných – absolventov vysokých škôl o 34,47 % (v roku 2016 dosiahol medziročný pokles úroveň 20,38 %). Pod túto klesajúcu tendenciu sa vo výraznej miere podpísala aktuálna ekonomická situácia, pričom to však nič nemení na fakte, že vyššie dosiahnuté vzdelanie predstavuje vyššiu konkurencieschopnosť na trhu práce.

Zdroje údajov

Databázy CVTI SR a ÚPSVaR.

Mgr. František Blanár
CVTI SR
frantisek.blanar@cvtisr.sk

Obsahová analýza výskumov o predprimárnom vzdelávaní na Slovensku

Abstrakt

Empirická štúdia pojednáva o prehľade tém a vedeckých poznatkov z výskumov, ktoré sa zaoberajú predprimárnym vzdelávaním v Slovenskej republike v rokoch 2005 – 2015. Autorky zrealizovali obsahovú analýzu k výskumu prislúchajúcich textov publikovaných v odborných časopisoch, relevantných zborníkoch a monografiách. Hlavnými cieľmi predkladanej štúdie bolo analyzovať témy, ktorými sa výskum v oblasti predprimárneho vzdelávania zaoberal a zhrnúť hlavné

⁵ Ide o celkový počet evidovaných nezamestnaných z radov absolventov vysokých škôl, vrátane zahraničných vysokých škôl.

poznatky, ktoré priniesol. Výsledky štúdie ukazujú, že výskumy sa obsahovo zameriavajú na materskú školu, na deti v predškolskom veku a na učiteľky v materských školách. Značná časť výskumov sa zaoberá predovšetkým kompetenciami detí, hrami používanými v materských školách, modelom výučby a rozvojom pohybových zručností detí. Z analýzy taktiež vyplynulo, že ženy sa častejšie zaoberajú výskumami v predprimárnom vzdelávaní než muži. Možno skonštatovať, že vysokoškolský výskum by sa mal realizovať vo väčšej miere aj v predprimárnom vzdelávaní, pretože deti sa vyvíjajú rýchlejšim tempom ako v minulosti, na učiteľov sa kladú vyššie požiadavky a otázky predprimárneho vzdelávania slúžia ako východisko pre ďalšie stupne vzdelávania.

Kľúčové slová

Predprimárne vzdelávanie, obsahová analýza, výskumy o predprimárnom vzdelávaní na Slovensku.

Abstract

The empirical study deals with an overview of the topics and scientific knowledge from research in the field of pre-primary education in the Slovak Republic between 2005 and 2015. The authors made a content analysis for the research of the relevant texts published in professional journals, relevant collections and monographs. The main objectives of this study were to analyze the topics covered by pre-primary education research and to summarize the main findings of the study. The results of the study show that the research focuses on kindergarten, pre-school age children, and kindergarten teachers. a large part of the research deals primarily with the competencies of children, games used in kindergartens, the model of teaching and development of children's physical skills. The analysis has shown that women are more likely to be engaged in pre-primary education than men. It can be concluded that higher education should also be implemented to a greater extent in pre-primary education as children develop at a faster pace than in the past, higher demands are placed on teachers, and pre-primary education issues serve as the basis for further education.

Key words

Pre-primary education, content analysis, research on pre-primary education in Slovakia.

Úvod

Skúmať súčasný slovenský pedagogický výskum je z hľadiska optimálneho rozvoja pedagogickej vedy veľmi dôležité, pretože v súčasnosti prebieha neustály rozvoj vedy a techniky, ktorý neobchádza ani pedagogickú oblasť. Na Slovensku sa nielenže uskutočňuje početné vysokoškolské vzdelávanie v skúmanej problematike, ale realizujú sa i prislúchajúce výskumy. Avšak, a to si kladieme aj ako otázku, *je vzdelávanie na vysokých školách pedagogického zamerania také, ktoré skúma aj potreby súčasnej praxe? Reflektujú sa aktuálne požiadavky vo vysokoškolskom vzdelávaní?* Význam realizovaných výskumov na vysokých školách je opodstatnený. Predstavuje dôležitú súčasť práce odborných asistentov, vedeckých a výskumných pracovníkov, ktorí svojim záujmom a aktívnou činnosťou prezentujú súčasný stav v školstve. Ich výsledky podmieňujú tvorbu novej teórie, čím dochádza k napredovaniu predškolskej pedagogiky ako jednej z význačných aplikovaných pedagogických disciplín.

Práca v materskej škole si vyžaduje neustále nové postupy, podmienky či pomôcky. Aj v tejto oblasti je viac ako potrebné zaoberať sa otázkou inovácie, o ktorej sa v poslednom období často diskutuje. Odborníci sa snažia práve vďaka pedagogickému výskumu priniesť rôzne poznatky, nové informácie a možnosti, prostredníctvom ktorých môže naše školstvo napredovať a prispôbovať sa novým trendom vo svete. Na základe skúseností a podnetov od všetkých aktérov zainteresovaných v pilotnej fáze a najmä na základe autoevalvačných správ z pilotných materských škôl sa inovovaný Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (známy pod skratkou ISCED 0) upravil do podoby, v ktorej bol schválený. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR dňa 6. 7. 2016 schválilo tento program ako záväzný pedagogický dokument pre všetky materské školy zaradené v sieti škôl a školských zariadení v SR od 1. septembra 2016. V pomerne veľkom rozsahu sa upravili predovšetkým vzdelávacie štandardy, ale takmer úplne sa prepracovala aj časť *Organizačné podmienky na výchovu a vzdelávanie v materských školách*. K týmto zmenám bolo potrebné pristúpiť práve cez realizované výskumy, ktorých výsledky sa zákonite museli odzrkadliť na zmene v predprimárnom vzdelávaní. Svedčia o tom oblasti, ktoré sú častou témou výskumov. Inovatívny program ISCED 0 aj z toho dôvodu zohľadňuje základný rámec kľúčových kompetencií dieťaťa v materskej škole, špecifikovali sa všeobecné ciele výchovy a vzdelávania v materskej škole, úplne sa prepracovali vzdelávacie oblasti a vzdelávacie štandardy, ktoré sú štruktúrované tak, aby repre-

zentovali základné obsahy ľudskej kultúry a pokrývali všetky aspekty kultúrnej gramotnosti, ktoré sa budú kontinuálne rozvíjať na vyšších stupňoch vzdelávania.

Výskumy o predprimárnom vzdelávaní

„V skutočnosti výchova a vyučovanie v najširšom zmysle je stále pokusníctvo, tvorivé pretváranie a zlepšovanie pedagogickej práce“ (Vajcik, 1963). Túto významnú vetu síce povedal autor pred viac ako polstoročím, ale aj v súčasnosti stále nadobúda tú istú hodnotu. Bez realizovaných výskumov by žiadne zmeny v inováciách nenastali. Pedagogický výskum sa na Slovensku v súčasnosti uskutočňuje najmä v týchto štyroch inštitúciách: *Štátny pedagogický ústav v Bratislave* (jeho poslanie spočíva v plnení úloh v oblasti rezortného výskumu, odbornometodického usmerňovania, zabezpečovanie odborného a metodického riadenia základných a stredných škôl a školských zariadení), *Štátny inštitút odborného školstva v Bratislave* (sleduje moderné európske trendy vychádzajúce z nových príležitostí pre stredné odborné školstvo orientujúce sa na potreby trhu práce a kvalifikovanú pracovnú silu; aktivity organizácie sa orientujú na žiakov, pedagogických aj odborných zamestnancov a potreby zamestnávateľov), *Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania v Bratislave* (zabezpečuje externú časť a písomnú formu internej časti maturitnej skúšky zadávanej Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, zabezpečuje externé testovanie žiakov 5. a 9. ročníka základných škôl SR, zabezpečuje medzinárodné merania podľa programov, do ktorých sa Slovenská republika zapája v súlade s ich pravidlami) a Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (koordinuje činnosť a zabezpečuje prevádzku interdisciplinárnych výskumno-vývojových centier a národných infraštruktúr pre výskum, vývoj, inovácie a vzdelávanie).

V súčasnosti je na Slovensku niekoľko desiatok pedagogických katedier, ktoré sa zaoberajú pedagogickým výskumom. Mestá, kde sa nachádzajú katedry pedagogiky, sú: Banská Bystrica, Bratislava, Dubnica nad Váhom, Komárno, Košice, Nitra, Prešov, Ružomberok, Trnava a Žilina. Tieto katedry tvorí približne 460 pracovníkov. Vysokoškolský študijný odbor *Predškolská a elementárna pedagogika* je možné absolvovať v siedmich mestách (Bratislava, Trnava, Banská Bystrica, Nitra, Prešov, Ružomberok, Komárno). Každé z týchto pracovísk sa spolupodieľa na vedeckovýskumnej činnosti a úlohou odborných asistentov a výskumných pracovníkov je realizácia výskumov v prislúchajúcom odbore. Verejnosť sa o zrealizovaní ich výskumu môže dozvedieť prostredníctvom rôz-

nych zdrojov. Výskum býva spravidla spracovaný vo forme výskumnej štúdie, ktorá sprostredkúva základné informácie ako výskum prebiehal, kto tvoril výskumnú vzorku, aké boli využité výskumné metódy a nástroje, a informuje o vedeckých zisteniach/výsledkoch výskumu. Tieto štúdie bývajú publikované v monografiách konkrétnych autorov výskumu, v zborníkoch z vedecko-výskumných konferencií, vo vedecko-odborných časopisoch, na posteroch v rámci konferencií alebo ústne prezentované poslucháčom študijného odboru.

Bez toho, aby sa na Slovensku realizoval efektívny pedagogický výskum, by sa ani naše školstvo nemohlo popasovať s riešením hlavných úloh, ktoré sa ho týkajú, či už je to skvalitnenie výchovno-vzdelávacieho procesu alebo demokraticizácia a humanizácia výchovy (Turek, 1996). S týmito slovami sa stotožňujeme a pristupujeme k výskumnej časti, ktorá nás podnietila k analýze realizovaných výskumov v predprimárnom vzdelávaní. Dovoľujeme si skonštatovať, že pre písanie tohto článku sme sa nechali inšpirovať českými autorkami Zorou Syslovou a Veronikou Najvarovou, ktoré spracovali rovnakú tému v Českej republike. Vo výskume (Syslová a Najvarová 2012) boli stanovené dve výskumné otázky: (a) akými témami sa zaoberal český pedagogický výskum v oblasti predškolského vzdelávania a (b) aké konkrétne poznatky tento výskum priniesol. Analyzované texty tvorili empirické štúdie publikované v časopisoch v rokoch 2000 – 2010. Ďalej boli do výskumného súboru vybrané empirické štúdie zo zborníkov ČAPV (Česká asociácia pedagogického výskumu) a zo štyroch zborníkov z konferencií k tematike predškolského vzdelávania v ČR. Jednotkou analýzy boli tematické okruhy, ktoré boli predmetom týchto štúdií a poznatky, ktoré tieto štúdie priniesli.

Náš výskum prebiehal na základe kvantitatívnej metodológie, pričom zámerom bolo zmapovanie súčasného pedagogického výskumu orientujúceho sa na predprimárnu výchovu a vzdelávanie. Pred samotnou analýzou bolo potrebné stanoviť si výskumné otázky (Gavora, 2015), vybrať texty, určiť jednotku analýzy a po jej ukončení dáta zhrnúť a interpretovať. Postupovali sme preto v zmysle charakteristiky metódy obsahovej analýzy. Skonkretizovali sme si výskumný problém, ktorý sa týkal realizovania predprimárnych pedagogických výskumov od roku 2005 a konkrétnych tém, napríklad ktorými oblasťami sa pedagogický výskum najviac zaoberal atď. Po stanovení výskumného problému sme vytvorili tieto výskumné otázky:

Kto najčastejšie realizuje predprimárny pedagogický výskum?

Aké najpreferovanejšie témy sa objavujú v predprimárnom pedagogickom výskume?

Ktorý výskumný nástroj alebo metóda je najčastejšie používaný/á v pedagogických výskumoch?

Kto alebo čo najčastejšie tvorí výskumnú vzorku v pedagogickom výskume?

Kde sa najčastejšie realizuje pedagogický výskum?

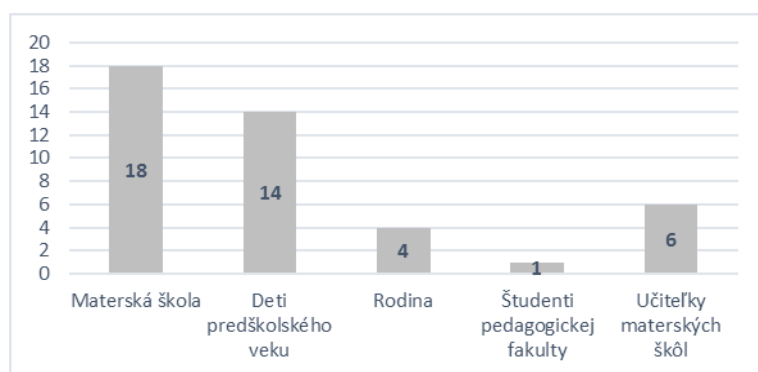
Odvíjajúc od nastolených otázok znie hlavný cieľ takto – cieľom bolo zistiť, akými témami v oblasti predprimárneho vzdelávania sa zaoberal slovenský pedagogický výskum. V našom výskume sme sa zamerali na empirické štúdie zachytávajúce výskumy z predprimárnej oblasti vydané od roku 2005 do roku 2015.

Výskumnú vzorku tvorilo 43 výskumov, ktoré boli analyzované na základe dostupného výberu. Konkrétne sa jednalo o pedagogické zborníky, v ktorých sa nachádzalo 37 výskumov, nasledovali odborné pedagogické časopisy (Pedagogická revue, Pedagogické rozhľady, Pedagogika.sk, Rodina a škola, Naša škola), z ktorých sa v našej výskumnej vzorke objavili štyri výskumy. Jeden výskum sme čerpali z diplomovej práce a takisto jeden z pedagogickej monografie.

Interpretácia výskumných dát

Na základe vykonanej obsahovej analýzy sme určili nasledovné kategórie na základe toho, na koho alebo na čo sa výskumy upriamovali. Uvádzame ich v grafe 1.

Graf 1 Základné kategórie výskumov

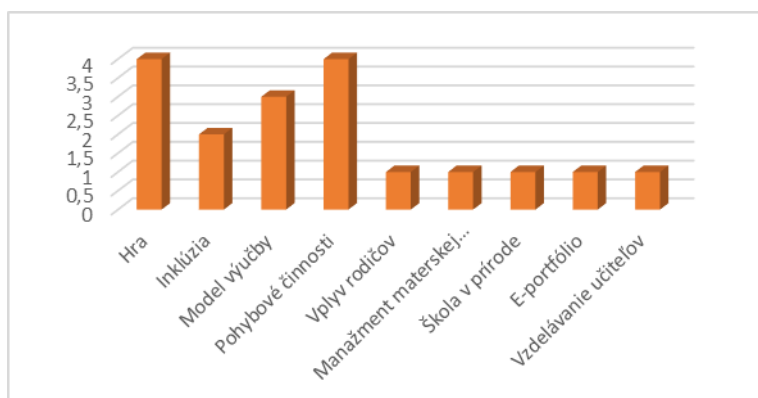

Ako môžeme vidieť v grafe 1, najviac predprimárne orientovaných výskumov sa zameriavalo práve na materskú školu, v ktorej to bol najmä výchovno-vzdelávací proces, ale aj chod materskej školy, či manažment materskej školy. Z celkového počtu výskumnej vzorky tieto výskumy tvorili 41,86 %, čo predstavovalo spolu 18 výskumov. Druhou najčastejšou kategóriou, podľa zamerania výskumov, boli deti predškolského veku. Výskumy rozoberali najmä kompetencie a spôsobilosti detí či detskú autonómnosť. Vo výskumnej vzorke sa nachádzalo 14 realizovaných výskumov (32,56 %). Na treťom mieste z hľadiska zamerania výskumov sa umiestnila téma „učiteľky materských škôl“, na ktoré bolo upriamených 6 výskumov, čo tvorí 13,95 %. Autori výskumov skúmali napríklad učiteľkinino edukačné pôsobenie, či spôsob vykonávania evalvácie a autoevalvácie v pedagogickej praxi. Viaceré výskumy sa orientovali na rodinu a život dieťaťa v nej, zisťovali napríklad to, ako trávajú rodičia s deťmi čas, alebo aký je denný harmonogram dieťaťa predškolského veku. Z hľadiska percentuálnej účasti vo výskumnej vzorke tieto výskumy reprezentovali 9,3 %. V grafe 1 si môžeme všimnúť, že výskumy zamerané na študentov predškolskej a elementárnej pedagogiky sa vyskytujú len málo, u nás to bol jeden výskum, čo tvorilo 2,33 % z celkového počtu analyzovaných výskumov.

Výskumy o materskej škole

Na základe predchádzajúcich údajov interpretujeme konkrétne oblasti výskumov, ktoré sa v témach zameraných na materskú školu najčastejšie vyskytovali.

Vo výskumoch orientovaných na materskú školu sa vyskytovali najviac témy týkajúce sa hry. Pomocou nich sa zistilo napríklad aj to, že učiteľky považujú plánovanie hier za náročnú činnosť, avšak stále prevláda nízka úroveň didaktickej prípravy pedagógov. Z výskumov tiež vyplynulo, že učiteľky nevedia teoretické poznatky o hre využiť vo svojej pedagogickej praxi a neprejavujú dostatočný záujem o participáciu v hre detí. Deti v materskej škole najčastejšie hrajú námetrové a konštruktívne hry, najmenej dramatické hry. Z hľadiska vplyvu hry na dieťa v predškolskom veku sa ukázalo, že dieťa sa najviac rozvíja v rámci celostného rozvoja pri skupinových hrách, avšak pôsobenie učiteľky efektívne pôsobí v skupinových i vo frontálnych aktivitách.

Graf 2 Obsahové kategórie výskumov so zameraním na materskú školu

Výskumy v orientácii na materskú školu riešili aj problém inklúzie. Riešila sa napríklad inklúzia rómskych detí, či detí so znevýhodnením. Pri rómskych deťoch sa zistilo, že rómske deti v zmiešanom kolektíve detí napredujú, avšak vo veľkej miere na nich vplyva ich rodinné prostredie, z ktorého pochádzajú, a to často v negatívnom zmysle. Začleňovanie detí so znevýhodnením do materských škôl je považované za prínosné pre obe strany – pre znevýhodnené deti, ako aj pre intaktné deti. Výskumné výsledky uviedli aj negatívnu stránku, a to nízku pripravenosť pedagógov pri práci v inkluzívnom vzdelávaní, či nedostatky v legislatívnych dokumentoch o tejto problematike.

Ďalšou frekventovanou témou, ktorou sa výskumy o materskej škole zaoberali, bol model výučby. Ukázalo sa, že v súčasnosti je stále preferovaný transmisívny model výučby, ktorého podstata bola definovaná ako prenos poznatkov z určitého „aktívneho“ zdroja (učiteľa) do „pasívneho“ učiaceho systému (žiaci), či už medzi študentmi predškolskej a elementárnej pedagogiky, alebo pri učiteľkách v rámci ich pedagogickej praxe (Švec, 2004). Realizovali sa tiež výskumy zamerané na sociokonštruktivistický model výučby, pri ktorých sa zistili pozitívne výsledky z hľadiska jeho aktívneho použitia vo výchovno-vzdelávacom procese.

Časté zameranie výskumov tvorili aj pohybové činnosti a zručnosti detí predškolského veku. Výskumy napríklad ukázali, že učiteľky chápu význam a vplyv pohybových aktivít na deti, pričom materské školy väčšinou realizujú rovnaké alebo

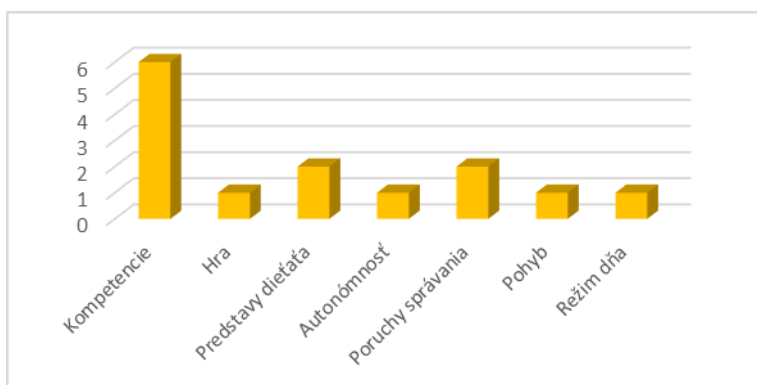
podobné druhy športových aktivít, pri ktorých finančné prostriedky získavajú najmä z rôznych projektov a od rodičov. V materských školách sa zakladajú krúžky so zameraním na rozvíjanie perceptuálno-motorickej oblasti, najmä tanečno-pohybový krúžok, či cvičenie s fit loptami, ale frekventovaný je aj športový krúžok. Na základe výsledkov je známe, že učiteľky realizujú s deťmi pohybové aktivity prevažne v triedach, pretože väčšina materských škôl nie je vybavená telocvičňou. Pri vykonávaní rôznych športových aktivít materské školy často spolupracujú so základnými školami.

Pri výskumoch zameraných na materskú školu sme sa stretli aj s témou vplyvu výchovy rodičov na výchovno-vzdelávací proces v materskej škole. Ďalšie výskumy sa zaoberali napríklad manažmentom v súčasnej materskej škole alebo aj konceptom e-portfólia, či výchovou a vzdelávaním učiteľov predškolských zariadení. Jeden výskum bol zameraný na školu v prírode v rámci materskej školy. Stručné výsledky tohto výskumu napovedajú, že učitelia považujú za príčinu nezáujmu o školu v prírode najmä zlú finančnú situáciu rodičov. Rodičia najväčší problém naopak vidia v tom, že ich dieťa ešte nikdy nebolo nikde samé. 95 % učiteľov tvrdí, že škola v prírode je pre dieťa predškolského veku dôležitá a 94 % všetkých respondentov by žiadalo vydanie publikácie o škole v prírode zameranej na materskú školu.

Z ostatných výskumov možno spomenúť využitie informačno-komunikačných technológií v predprimárnom vzdelávaní prostredníctvom edukačných softvérov. Ako tvrdí autorka výskumu, využitie moderných IKT je priam žiaduce zo strany detí, žiakov i učiteľov predovšetkým preto, lebo im poskytuje rýchlejšie a zábavnejšie osvojenie si učiva a zvyšuje motiváciu detí pri učení.

Výskumy o deťoch predškolského veku

Graf 3 Obsahové kategórie výskumov so zameraním na deti predškolského veku

Najčastejšou témou výskumov zameraných na deti predškolského veku boli jednoznačne kompetencie detí. V rámci nich sa napríklad na základe zrealizovaných výskumov zistilo, že deti dobre obstáli pri hrách zameraných na jemnú motoriku, zlé výsledky, naopak, dosiahli pri úlohe zameranej na správanie detí. Zistilo sa, že deti z menej podnetného prostredia nedosahujú také výsledky ako deti, ktoré pochádzajú so stimulačne podnetného prostredia. Jadrom jedného výskumu bol dokonca navrhovaný systém Eurofit (testová batéria zostavená na zistenie pohybovej výkonnosti a telesného stavu detí, mládeže a dospelých, Moravec, Kampmiller, Sedláček et al., 2002), ktorý sa zameriaval na pohybovú výkonnosť detí a na základe testových výsledkov sa zistili jeho priaznivé účinky spojené s identifikáciou motorickej stránky detí. Výskumy zamerané na kompetencie sa napríklad orientovali aj na podmienky rozvíjania kompetencií v informačných technológiách, kde sa zistilo, že materské školy nie sú dostatočne vybavené alebo učiteľky nemajú dostatočné znalosti o používaní informačných technológií. Pri téme kompetencie dieťaťa sa objavil aj výskum orientovaný na osvojené kompetencie detí pred vstupom do základnej školy, pričom sa prišlo na to, že všetky deti navštevujúce materskú školu dosiahli školskú spôsobilosť na rozdiel od detí, ktoré materskú školu nenavštevovali. Téma kompetencie detí bola kľúčová aj pri výskume, ktorý skúmal vplyv vzdelávacieho programu s názvom Dieťa a svet.

Na základe jeho priaznivých výsledkov sa tento program stal následne základom Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 0 (schválený na gremiálnej porade ministra školstva dňa 19. júna 2008; svoju platnosť skončil schválením nového vzdelávacieho programu dňa 6. júla 2016).

Odlíšne výskumne zameranou témou boli hry ako dôležitý aspekt v kultúrno-vzdelávacom prostredí. Dokázalo sa, že priaznivé prostredie pôsobí stimulujúco na dieťa a podnecuje ho k hre, pričom dieťa si pri nej rôzne osvojuje isté sociálne zručnosti. Výsledky ukázali aj priaznivý vplyv na dieťa pri účasti dospelého pri hre.

Pri podkategórii predstavy dieťaťa sa vo výskumoch napríklad zistilo, že deti materskú školu považujú za miesto zábavy a hry, kde sa o nich niekto postará, páči sa im tam, kde sú ich kamaráti, učiteľky a iné deti. Materskú školu považujú za priestor, kde majú svoje hračky, cítia sa tam bezpečne, kde sa môžu naučiť niečo nové a hrať sa. Druhou výskumnou témou v podkategórii boli predstavy o čítaní a písaní, kde deti do svojich kresieb premietali vlastné skúsenosti a predstavy o tom ako vidia seba ako aktívnych čitateľov a pisateľov v súčasnosti alebo v budúcnosti. U 16 z 20 detí boli odpozorované prejavy čitateľskej gramotnosti, pričom prvky čítania prevládali nad prvkami písania. Deti v kresbách často zobrazovali aj svoje obľúbené rozprávkové postavy, z čoho vyplynulo, že inklinujú k písanému aj čítanému textu.

Podkategória autonómnosť v realizovaných výskumoch napríklad poukazuje, že v súčasnosti dieťa nie je dostatočne samostatné, pretože vo výchove v rodine a v materskej škole nastáva rozpor. Je to rozporuplné zistenie, pretože iné výskumy poukazujú, že deti dnes existujú voči iným generáciám ako relatívne samostatná sociálna skupina a v sieti spoločenských vzťahov si získali oproti minulosti svoju špecifickú spoločenskú pozíciu a z nej vyplývajúcu rolu dieťaťa. Pri výskumoch zameraných na poruchy správania sa zistilo, že ich dôvodom je najmä súčasný hektický spôsob života alebo digitálne médiá, ktorými sú súčasné deti veľmi ovplyvňované. Učiteľky uvádzajú ako najčastejšie poruchy správania hyperaktivitu, agresivitu a detský vzdor.

V rámci pohybu dieťaťa sa pojednávalo najmä o význame pohybovej aktivity v živote dieťaťa predškolského veku. Jedny výskumné výsledky uviedli, že učiteľky deťom neposkytujú dostatok pohybových hier, vďaka ktorým by sa deti mohli všestranne rozvíjať. Druhé výsledky v tejto oblasti priniesli napríklad fakt, že pri dlhšie trvajúcom behu 5 – 6-ročným deťom chýba odhad tempa a vôľové úsilie prekonať dlhodobú monotónnu záťaž. Autorky tohto výskumu konštatujú,

že cieľavedomé vedenie dieťaťa k telesným cvičeniam je zárukou, že si postupne túto formu činnosti nielen obľúbi, ale pre svoju príťažlivosť, rozmanitosť, kolektívnosť si ho aktívne cvičenie získa natrvalo.

Výskum zameraný na režim dňa dieťaťa počas týždňa zistil, že aktivity detí po príchode domov z materskej školy sa často opakujú – stávajú sa rutinou, najviac zastúpené činnosti sú nákupy, voľná hra, sledovanie televízie a večerná hygiena. Z ostatných výskumov možno spomenúť využitie logogymnastiky ako prostriedok prevencie porúch reči vo výchovno-vzdelávacom procese u detí predškolského veku a pôsobenie na správne vyslovovanie hlások dieťaťom.

Výskumy o rodine

Pri výskumoch orientovaných na rodinu sme sa stretli s rozličnými témami. Predmetom jedného výskumu bol napríklad model environmentálneho pôsobenia na deti predškolského veku a ich rodičov. Jeho pôsobenie vo výskume sa ukázalo ako priaznivé, pričom rodičia najviac ocenili nočnú výpravu spojenú s poznávaním živočíchov.

Ďalším výskumom, ktorý priniesol významné výskumné zistenia, bol výskum s predmetom rozporuplnosti vo výchove, kde sa zistilo, že v súčasnosti rodičia umelo predlžujú vývin svojich detí, ale aj to, že rodičia často nedokážu efektívne zastávať svoju rolu.

Pri obsahovej kategórii rodina sme opäť prišli do kontaktu s problémom pohybovej aktivity detí. Výsledky ukázali, že najpreferovanejšími spoločnými aktivitami detí predškolského veku a ich rodičov sú spoločné sánkovačky, bicyklovanie či prechádzky.

Významné výskumné zistenia sa zistili vo výskume zameranom na počítačovú hru v živote dieťaťa. V súčasnosti už každá rodina vlastní počítač, pričom väčšina detí predškolského veku na ňom hráva počítačové hry a len v málo prípadoch sa to uskutočňuje pod dozorom rodiča alebo dospelého.

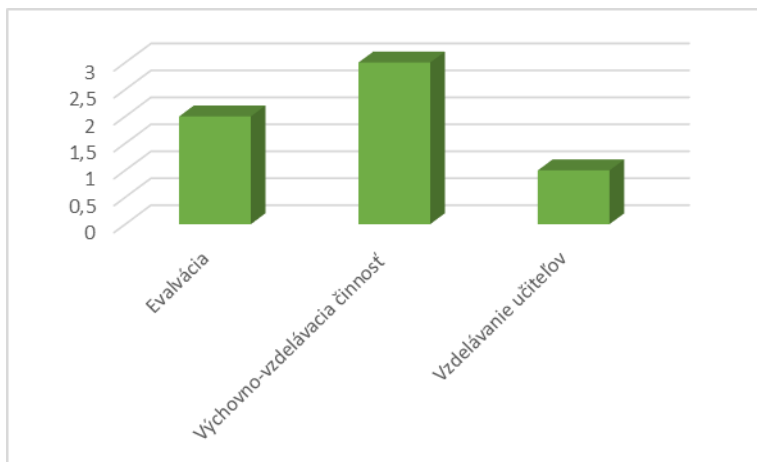
Výskumy o študentoch pedagogickej fakulty

Môžeme tvrdiť, že na študentov predprimárnej a primárnej pedagogiky sa neorientuje veľké množstvo výskumov. Výskumníci sa venujú predovšetkým deťom a učiteľkám v praxi než študentom – budúcim učiteľom/učiteľkám, nevedomujúc si, že práve oni tvoria budúcnosť pedagogiky a je potrebné, aby sa stali predmetom výskumu.

V našej výskumnej vzorke tvorili študenti pedagogickej fakulty len jeden výskum, ktorý sa konkrétne zameriaval na ich matematické poznatky. Výskumné výsledky preukázali, že úspešnosť študentov z matematického testu bola nízka, dôvodom mohli byť medzery v základoch matematiky, či zabudnutie učiva zo strednej školy.

Výskumy o učiteľkách materských škôl

Graf 4 Obsahové kategórie výskumov so zameraním na učiteľky materských škôl

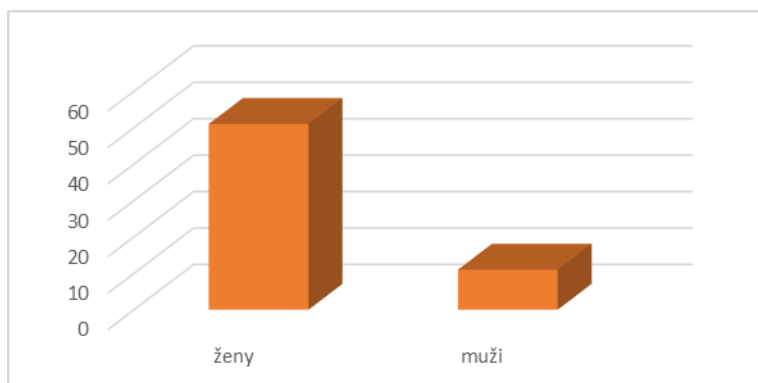

Výskumy, ktoré upriamovali svoju pozornosť na učiteľky v materských školách, sa najčastejšie zaoberali práve ich výchovno-vzdelávacou činnosťou. Z výskumných výsledkov vyplynulo, že týždenný pracovný čas učiteľiek je 37,5

hodiny, pričom najväčší výkon podajú v pondelok a najslabší v piatok. Najviac času strávia pri vykonávaní iných činností ako vzdelávanie a vychovávanie, predovšetkým konzultáciami s rodičmi, poradami či pomocou pri sebaobsluže detí. Ďalšie výskumy uviedli, že učiteľky samy seba pokladajú za nositeľky poznania, pričom sa nezaoberajú diagnostikou detí a voľnú hru deťom povolia len ako odmenu, alebo keď majú medzeru medzi naplánovanými aktivitami. Z výskumov vyplynulo, že učiteľky nerealizujú s deťmi aktivity na rozvoj vyšších kognitívnych funkcií, preferujú skôr aktivity zamerané na pamäť, senzomotoriku a nižšie kognitívne procesy.

Realizácia predprimárneho pedagogického výskumu podľa pohlavia

Graf 5 Realizátori predprimárnych výskumov podľa pohlavia

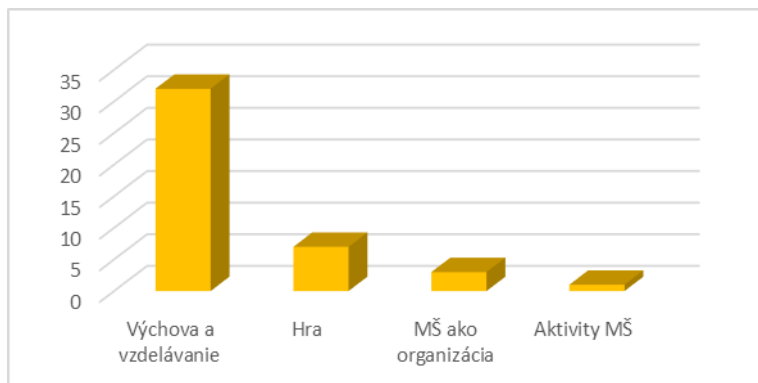

Zistilo sa, že počas rokov 2005 – 2015 realizujú predprimárny pedagogický výskum v oveľa väčšej miere ženy ako muži. Na štyridsiatich troch výskumoch, ktoré tvorili našu výskumnú vzorku, sa vo väčšine podieľali ženy – 37 výskumníčov a 7 mužov výskumníkov. Treba dodať, že niektoré mená výskumníčov sa opakovane vyskytovali pri našich analyzovaných výskumoch. Dovoľujeme si tvrdiť, že tento výsledok sme viac-menej predpokladali, pretože v súčasnosti

sa predprimárnej pedagogike venuje prevažne ženská časť populácie, či už v študentov, učiteľov v materských školách alebo vysokoškolských pedagógov.

Najčastejšie preferované témy v predprimárnom pedagogickom výskume

Graf 6 Témy pedagogických výskumov

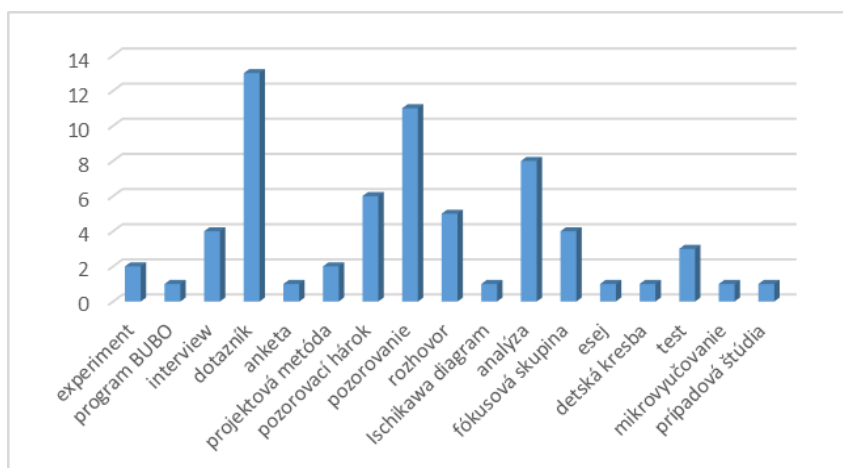

Témy, ktorými sa zaoberal predprimárny pedagogický výskum od roku 2005, sme rozdelili do štyroch obsahových kategórií. Najfrekvencovanejšou témou bola výchova a vzdelávanie, pričom sme túto tému poňali ako celok, teda zahrňovala výchovno-vzdelávací proces v materskej škole, výchovu a vzdelávanie v domácom prostredí detí, výchovu a vzdelávanie pri spoločných aktivitách rodín s materskými školami či vzdelávanie učiteľov v rámci svojej pedagogickej praxe, alebo študentov predprimárnej pedagogiky na vysokej škole. V našej výskumnej vzorke sa táto téma objavila až 32-krát.

Častokrát sa výskumníci tematicky zameriavali aj na hry, ktoré sa vo výskumoch objavili 7-krát. Pri viacerých výskumoch sme sa stretli s témou materskej školy ako organizácie, konkrétne trikrát a v neposlednom rade sa pedagogický výskum upriamoval aj na školu v prírode, o jeho výsledkoch sme sa zmienili vyššie.

Výskumné nástroje a metódy najčastejšie využívané v pedagogických výskumoch

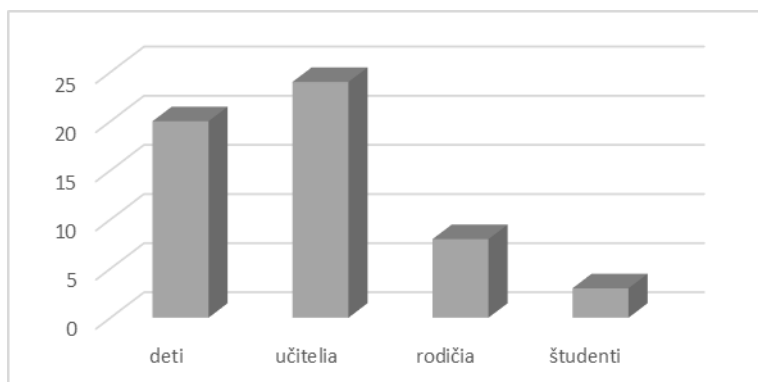
Graf 7 Použité výskumné nástroje a metódy

Ako vyplýva z grafu 7, najpoužívanejším výskumným nástrojom k zberu dát o predprimárnom vzdelávaní bol dotazník, ktorý sa v našej vzorke výskumov objavil až 13-krát. Druhým najfrekvencovanejším nástrojom bolo pozorovanie, použité vo výskumoch 11-krát. Veľmi často sa používali taktiež výskumné metódy – analýza, pozorovací hárok, rozhovor, fókusová skupina, interview či test. Taktiež sa používal experiment či projektová metóda a objavili sa aj výskumné nástroje a metódy ako program BUBO, anketa, Ischikawa diagram, esej, detská kresba, mikrovyučovanie a v neposlednom rade aj prípadová štúdia. V porovnaní s výsledkami Syslovej a Najvarovej sa v českých analyzovaných empirických štúdiách najčastejšie používali metódy dotazníka a rozhovoru.

Výskumná vzorka v predprimárnych pedagogických výskumoch

Graf 8 Zloženie výskumných vzoriek prezentovaných výskumov

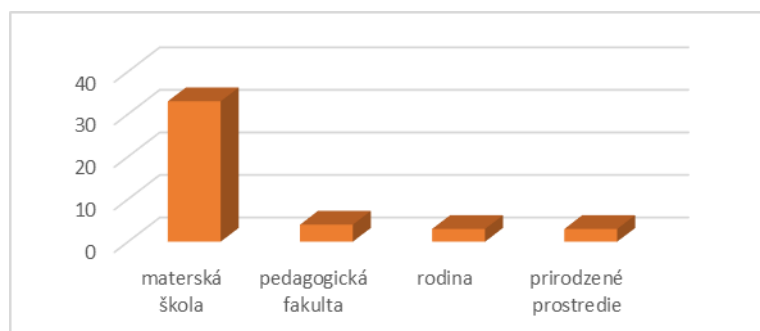

Výskumnú vzorku tvorili najčastejšie učitelia v materských školách – až v 24 výskumoch. Veľmi často sa vo výskumnej vzorke objavovali aj deti predškolského veku – v 20 výskumných vzorkách. Rodičia detí predškolského veku sa vyskytovali len v 8 zo všetkých 43 výskumov. Študenti predškolskej a elementárnej pedagogiky boli súčasťou výskumných vzoriek len v 3 výskumoch.

Najviac predprimárnych výskumov sa realizovalo v prostredí materských škôl. V našej výskumnej vzorke to bolo konkrétne 33 výskumov s miestom realizácie materská škola. Pomocou obsahovej analýzy sme ďalej zistili, že druhým najčastejším miestom, kde sa realizujú pedagogické výskumy z predprimárnej oblasti, sú pedagogické fakulty na celom území Slovenskej republiky. Výskumy realizované na pedagogických fakultách sa objavili v našej výskumnej vzorke 4-krát. Tri výskumy sa realizovali v rodinnom prostredí detí predškolského veku, pričom sa zameriavali najmä na výchovu dieťaťa v rodinnom prostredí, na jeho denný režim či spoločné aktivity trávené s rodičmi v rámci voľného času. Pri týchto výskumoch sa pozornosť nezameriavala len na deti predškolského veku, ale aj na ich rodičov či rodinných príslušníkov.

Miesto realizácie pedagogických výskumov

Graf 9 Miesto realizácie predprimárnych pedagogických výskumov

Ostatné výskumy z našej výskumnej vzorky sa realizovali v prirodzenom prostredí detí, v ktorom sa každodenne pohybujú. Takisto pri tejto vzorke výskumov sa pozornosť kládla okrem detí aj na ich rodičov a osoby žijúce a pôsobiace v bezprostrednom okolí dieťaťa.

Diskusia a závery

Zahraničný pedagogický výskum sa taktiež prevažne orientuje na výchovno-vzdelávací proces v materskej škole, na dosiahnuté kompetencie detí predškolského veku či na vzdelanostnú úroveň učiteliek pôsobiacich v materskej škole. Okrem toho však pojednáva aj o iných témach, napríklad ako komunita a kultúra, z ktorej dieťa pochádza, ovplyvňuje jeho detstvo a ďalšie pôsobenie (Hopkins et. al., 2017). Táto téma sa v zahraničných výskumoch objavuje pomerne často, pretože v súčasnosti je téma multikulturalizmu veľmi aktuálna. Naopak, na Slovensku sa výskumy touto témou zaoberajú prevažne v rámci rómskej komunity, ktorá tu žije.

Pri oboznamovaní sa so zahraničnými výskumami sme si všimli, že sa v nich vyskytujú častejšie mužské mená výskumníkov. Domnievame sa, ženské pohlavie prevláda v predškolskej pedagogike na celom svete, avšak v porovnaní so Slovenskom sú v zahraničí, či už v rámci pedagogických výskumov alebo praxe v materskej škole častejší muži ako u nás. Dokonca sme sa stretli aj

s výskumom, ktorý sa zaoberal práve pedagogickým pôsobením učiteľa – muža v prostredí materskej školy (Jones, 2016). V zahraničných výskumoch nás zaujala aj téma pojednávajúca o homosexuálnych rodičoch a ich vplyve na dieťa (Averett, 2017). Na Slovensku sa zatiaľ táto téma nerieši, pretože homosexuálne manželstvá nie sú zákonom povolené.

Častými spoločnými témami, o ktoré sa zaujímajú, či už slovenskí alebo zahraniční výskumníci, je napríklad virtuálny svet spojený s digitálnymi technológiami (March et. al., 2017), inklúzia detí so znevýhodnením do triedy intaktných detí, či rôzne programy a reformy, ktoré slúžia na zvýšenie kvality výchovno-vzdelávacieho procesu v materskej škole. Emocionalita detí predškolského veku tvorí taktiež vďačnú tému, či už pre slovenských alebo zahraničných výskumníkov. Výskumníkov (slovenských aj zahraničných) zaujíma aj téma organizácie dňa detí predškolského veku, ktorú obe strany pokladajú za rutinnú.

Zaujalo nás, že zahraničné výskumy sa začali zaoberať aj deťmi mladšími ako je predškolský vek. Veľa slovenských alebo zahraničných výskumov sa zaoberá aj profesionalitou učiteľa alebo evalvačnou činnosťou. Takisto ako v našej výskumnej vzorke, aj v zahraničí chýbajú výskumy orientované na študentov predškolskej pedagogiky. Ako sme už v našej štúdií vyjadrili, myslíme si, že je to veľký nedostatok v realizácii pedagogických výskumov, pretože podľa nás študenti – budúci učitelia zohrávajú významnú a potrebnú oblasť predškolskej pedagogiky, na ktorú by sa mal pedagogický výskum zamerať.

Z údajov vyplýva, že o viaceré témy predškolskej pedagogiky sa zaujímajú výskumníci nielen zo zahraničia, ale aj zo Slovenska. Niektoré témy sa skúmajú častejšie, niektorým sa nevenuje toľko pozornosti. Zastávame však názor a citlivo vnímame, že za posledné roky sa slovenský pedagogický výskum v oblasti predprimárneho vzdelávania výrazne posunul vpred. Dôležitú a kľúčovú úlohu v tom zohrávajú najmä rôzne domáce i medzinárodné konferencie, v rámci ktorých si pedagogickí odborníci z rôznych kútov Slovenska, prípadne blízkeho zahraničia, vymieňajú svoje poznatky a skúsenosti.

Obsahová analýza výskumov prezentovaných v tejto štúdií v prvom rade umožnila nahliadnuť na výskumy globálne a rozdeliť ich podľa zamerania do piatich základných okruhov: výskumy o materskej škole, deťoch predškolského veku, rodine, študentoch pedagogických fakúlt a na výskumy o učiteľkách materských škôl. Výskumné výsledky ukázali, že výskumy sa prevažne orientovali na materskú školu a v rámci nej konkrétne na priebeh, kvalitu a realizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu, vrátane problému evalvácie a autoevalvácie, ktorú učiteľ-

ky v materských školách častokrát nerealizujú. Pokiaľ sa jednalo o deti predškolského veku, najviac výskumov sa orientovalo na ich dosiahnuté kompetencie. Dôležitými faktormi zohrávajúcimi významnú úlohu v živote dieťaťa sú hra, hračka a hrové činnosti. Pri výskumoch o rodinách detí v predškolskom veku výskumné výsledky ukázali, že rodičia v súčasnej dobe nevedia efektívne zastávať svoju rolu (rolu rodiča), svojim deťom venujú čas prevažne len počas víkendov a voľných dní. Denný režim dieťaťa predškolského veku sa dá pokladať za rutinu a takisto nie je prekvapujúce, že sa súčasné deti stále viac nechávajú ovplyvňovať médiami, ako aj počítačovými hrami.

Celkom na záver dodávame, že určite sú aj výskumy, ku ktorým sme sa nedostali a analyzované neboli. No zároveň konštatujeme, že i len jeden dobrý zborník môže poslúžiť ako úžasná „banka“ poznatkov o predprimárnom vzdelávaní. Dôkazom toho je zborník o hrách (Podhájecká a Miňová, 2011), kde sa odborníci snažia problematiku hry priblížiť z rôznych aspektov pedagogického spektra. Na hru nazerajú ako na symbol detstva, z hľadiska kurikula skúmajú hry na rozvoj prírodovedných schopností detí, emocionálny rozvoj, rozvoj sociálnych kompetencií, stimuláciu rečovej produkcie detí, ďalej to môže byť hra ako formatívny prostriedok rozvoja kreativity, hra v hudobnej terapii, hra na prevenciu problémov s návykovými látkami, hra ako metóda tvorivej dramatiky a mnoho iných podnetných tém, ktoré sú, podľa nás, vhodným východiskom pre ďalšie výskumné námety a najmä aplikáciou do pedagogickej praxe.

Literatúra

AVERETT, P. et.al., 2017: Lesbian and gay parents in early childhood settings: A systematic review of the research literature. *Journal of Early Childhood Research*, 15(1), pp. 34 – 46.

GAVORA, P., 2015: Obsahová analýza v pedagogickom výskume: Pohľad na jej súčasné podoby. *Pedagogická orientace*, 25(3), s. 345 – 371.

HOPKINS, L. et. al., 2017: How does 'community' facilitate early childhood service use in a multicultural Australian suburb? *Journal of Early Childhood Research*, 15(1), pp. 3 – 16.

ISCED 0, 2016: *Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav.

- JONES, CH. E., 2016: '...For the love of children and the joy of childhood': The reported values, beliefs and practices of male practitioners in England. *Journal of Early Childhood Research*, 14(4), pp. 407 – 430.
- MARSH, J. et. al., 2017: Young children's initiation into family literacy practices in the digital age. *Journal of Early Childhood Research*, 15(1), pp. 47 – 60.
- MORAVEC, R., KAMP MILLER, T., SEDLÁČEK, J. et. al., 2002: *EUROFIT: Telesný rozvoj a pohybová výkonnosť školskej populácie na Slovensku*. Bratislava : Slovenská vedecká spoločnosť pre telesnú výchovu a šport.
- PODHÁJECKÁ, M., MIŇOVÁ, M., 2011: *Hra v predprimárnej edukácii*. Prešov Prešovská univerzita.
- SYSLOVÁ, Z., NAJVAROVÁ, V., 2012: Předškolní vzdělávání v České republice pohledem pedagogického výzkumu. *Pedagogická orientace*, 22(4), s. 490 – 515.
- ŠVEC, Š. 2004: Pedagogika ako veda: Teoretické reflexie. *Pedagogická revue*, 56(2), s. 105–119.
- TUREK, I., 1996: *Učiteľ a pedagogický výskum*. Bratislava : Metodické centrum mesta Bratislavy.
- VAJCIK, P., 1963: *Pedagogické skúmanie a pedagogický denník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Mária Belešová
Katedra predprimárnej a primárnej pedagogiky
Pedagogická fakulta UK v Bratislave
belesova@fedu.uniba.sk

Katarína Kuchtová
študentka odboru Predprimárna a primárna pedagogika
Pedagogická fakulta UK v Bratislave
katikuchtova@gmail.com

Stretnutia s vedou

Rok 2018 je pre Národné centrum pre popularizáciu vedy a techniky pri CVTI SR jubilejný. Pripomíname si 10. výročie vzniku cyklu stretnutí s osobnosťami vedy a techniky pri káve, čo predstavujú vedecké kaviarne pod názvom Veda v CENTRE a bratislavské vedecké cukrárne. Napriek svojej desiatročnej histórii, ktorú začali písať v máji v roku 2008, sa doteraz tešia záujmu verejnosti. Počas desiatich rokov sme spolu vo vedeckých kaviarňach a cukrárňach pripravili takmer dve stovky tém a verejnosti predstavili množstvo významných slovenských osobností vedy a techniky, ale aj tých slovenských vedcov a výskumníkov, ktorí žijú a robia vedu (a tým aj dobré meno Slovensku) v zahraničí. Okrúhle výročie si pripomenieme v máji prednáškou generálneho riaditeľa CVTI SR prof. RNDr. Jána Turňu, PhD., molekulárneho biológa, ktorý bol pred desiatimi rokmi hosťom prvej vedeckej kaviarne.

INFORMÁCIE

Snehové vločky – je skutočne každá z nich jedinečná?

Vo svete panuje všeobecne rozšírený mýtus, že žiadne dve snehové vločky nie sú rovnaké a každá je iná. Nie je to však celkom pravda. Vedci dokázali, že existuje len osem základných tvarov vločiek, ktoré môžu mať až 35 rôznych modifikácií. O matematických zaujímavostiach ukrytých v obdivuhodných geometrických tvaroch snehových vločiek prišla do **januárovej vedeckej cukrárne** porozprávať študentom **doc. RNDr. Daniela Velichová**, vedúca Ústavu matematiky a fyziky na Strojníckej fakulte STU v Bratislave. Vo svojej výskumnej činnosti sa zaoberá predovšetkým geometriou, geometrickým modelovaním útvarov a počítačovou grafikou. Ako objasnila v úvode prednášky, snehová vločka je v skutočnosti kryštál ľadu. Pri mrznutí kvapky vody vzniká jej kryštalizáciou symetrický šesťuholníkový tvar vločky v rôznych formách, ktoré ovplyvňuje najmä usporiadanie molekúl vody a teplota počas procesu kryštalizácie. Hovorila o zložitých ornamentálnych tvaroch vločiek, ktoré sú osovo súmerné podľa troch osí súmernosti a stredovo súmerné podľa spoločného bodu týchto osí. Tvarom pripomínajú fraktál nazývaný Kochova vločka, ktorý sa dá zostrojiť opakovaným delením trojuholníka na princípe sebakodobnosti. Opakovaním procesu delenia,

bez obmedzenia, môžeme vytvoriť krivku nekonečnej dĺžky, vysvetľovala docentka Velichová. Študenti sa okrem toho dozvedeli, že pri raste snehových vločiek hrajú svoju úlohu rovnako chaos ako aj poriadok. Prírodný zákon kryštalizácie je chaoticky narušovaný rýchlosťou rastu, ktorá spôsobuje členitosť ramien a zložitosť štruktúry vločiek. Práve preto sú ich tvary také nezvyčajné a rozmanité.

Odpad ako zisk

Ľudstvo pri zabezpečovaní svojich potrieb neustále vytvára nové materiály, vyrába nové výrobky a produkuje najrôznejšie hmotné statky. Po čase sa však stanú mnohé z nich nepotrebné a nastáva problém s hromadením odpadu. A tak sa odpadu musíme postupne zbavovať. Najčastejšie, pochopiteľne v zmysle zákona tak, že ho vyhadzujeme na skládky. A pritom si ani neuvedomujeme, že odpad je a môže byť zdrojom na opätovnú výrobu nových výrobkov, ale aj významným zdrojom surovín alebo energie, čo osobitne platí pre organický odpad. V **januárovej vedeckej kaviarni** sme diskutovali o organickom odpade a možnostiach jeho optimálneho zhodnocovania tak, aby sme z toho profitovali všetci. Zhodnocovanie organických odpadov vhodnými technológiami je cesta ako na jednej strane šetríme životné prostredie, na druhej strane môžeme získať tepelnú alebo elektrickú energiu, zdôraznil v úvode náš hosť, **prof. Ing. Ľubomír Šooš, PhD.**, dekan Strojníckej fakulty STU v Bratislave. Ako strojár – konštruktér a uznávaný odborník v oblasti výskumu a vývoja progresívnych technológií zhodnocovania odpadu, sa v Ústave výrobných systémov, environmentálnej techniky a manažmentu kvality na Strojníckej fakulte profesionálne venuje najmä výskumu a vývoju jednotlivých konštrukčných častí a uzlov strojov a technologických liniek určených na zhodnocovanie odpadu. Jednou z týchto technológií je úprava a zhutňovanie organických odpadov do tuhých ušľachtilých biopalív, brikiet alebo peliet. Vo svojej prednáške sa profesor Šooš venoval najmä briketovaniu a peletovaniu. Predstavil ich ako progresívne technológie, ktoré umožňujú transformovať odpad do stavu a tvaru vhodného na zakonzervovanie, skladovanie, dopravu a optimálne spaľovanie. Z biomasy, fytomasy, kalov, či ďalších organických odpadov takto vieme získať produkt a následne potrebnú energiu, objasnil profesor Šooš. Spomenul aj niektoré zo svojich nových progresívnych strojov a zariadení, za ktoré získal ako vynálezca približne 50 patentov a úžitkových vzorov.

Patenty ako základ pre inovácie a pokrok

Profesor Ing. Eubomír Šooš, PhD., riaditeľ Ústavu výrobných systémov, environmentálnej techniky a manažmentu kvality na Strojníckej fakulte STU sa predstavil študentom aj vo **februárovej vedeckej cukrárni**. Tentokrát ako úspešný vynálezca a držiteľ vyše 50 patentov a úžitkových vzorov, ktoré mu udelil Úrad pre ochranu duševného vlastníctva v oblasti vývoja progresívnych technológií zhodnocovania odpadu. Za svoju vynálezcovskú činnosť získal od tohto úradu aj prestížnu Cenu Jána Bahýľa. Ako vysvetlil v úvode, patent je ochranný dokument, ktorým dáva štát výlučné právo jeho majiteľovi na využívanie vynálezu počas určitého časového obdobia. Na základe štatistických údajov študentom objasnil ako je na tom Slovensko v porovnaní so svetom v počte podaných patentov a hovoril aj o podmienkach udržania si patentu. Objasnil im niektoré svoje patenty a popritom hovoril aj o problémoch pri ich realizácii a zavádzaní do praxe. Spomenul aj skúsenosti so slovenskými firmami, ktoré nemajú vždy dostatok vytrvalosti a odvahy riskovať, a preto sa jeho patenty ujali skôr v zahraničí a ním navrhnuté stroje a technológie pracujú najmä v Česku, Rakúsku, Maďarsku, či Estónsku. V tejto súvislosti pripomenul, že Slovensko má ešte veľké rezervy v otázke ochrany duševného vlastníctva a chýba podľa neho aj väčšia podpora štátu pri zavádzaní nových myšlienok do praxe.

Sexuálne správanie a alkoholizmus u hmyzu a človeka

Vo **februárovej vedeckej kaviarni** sme sa zamerali na výskum základných fyziologických pochodov u hmyzu a človeka. Zaujímalo nás, prečo je dôležité zaoberať sa výskumom hmyzu a aký to má význam pre objasnenie základných pochodov ovplyvňujúcich rast, vývin a správanie u človeka a iných živočíchov. Niektoré fyziologické pochody sú veľmi podobné, niektoré zase dosť odlišné. Údajne máme ale práve s hmyzom veľa spoločného, vrátane sklonov k alkoholizmu a v sexuálnom správaní. A na tieto dve spomínané oblasti sa zamerlal vo svojej prednáške náš hosť, uznávaný vedec – zoológ **RNDr. Dušan Žitňan, DrSc.**, vedúci vedecký pracovník v sekcii molekulárnej fyziológie a riaditeľ Ústavu zoológie SAV. Vo svojej vedeckej práci sa zaoberá výskumom hormonálnej regulácie vývinu a rozmnožovania hmyzu a kliešťov, pri ktorom používa rôzne molekulárne, fyziologické a mikroskopické metódy tak, aby využil získané výsledky aj v praxi. Ako objasnil v úvode, pri štúdiu rozmnožovania hmyzu (ako príklad uviedol priadku morušovú a vínnu mušku) sa zistilo, že pre správny vývin pohlavných orgánov, oplodnenie a kladenie vajíčok sú nevyhnutné biologicky aktívne látky

(steroidové a peptidové hormóny), veľmi podobné hormónom človeka. Tieto hormóny sú tiež dôležité pri regulácii jednotlivých fáz sexuálneho správania. V súčasnej dobe sa zistilo, že samce vínnej mušky, ktoré boli neúspešné pri párení, majú výrazné sklony k alkoholizmu. Doktor Žitňan v prednáške vysvetlil ako sa genetickými a molekulárnymi metódami podarilo odhaliť hormóny a gény zodpovedné za alkoholizmus u mušky. Zároveň objasnil ako veľmi podobné gény ovplyvňujú závislosť od alkoholu a drog u človeka. Tieto štúdie tiež ozrejmili mechanizmus pôsobenia niektorých génov, čo pomohlo liečiť spomínanú závislosť u ľudí pomocou liekov proti rakovine, dodal dr. Žitňan. Práve uvedené výsledky v spomínaných oblastiach sú podľa neho výborným príkladom podobnosti základných pochodov u hmyzu a človeka.

Fenomén čistých autoskiel, alebo kam sa vyparila lietajúca háved'?

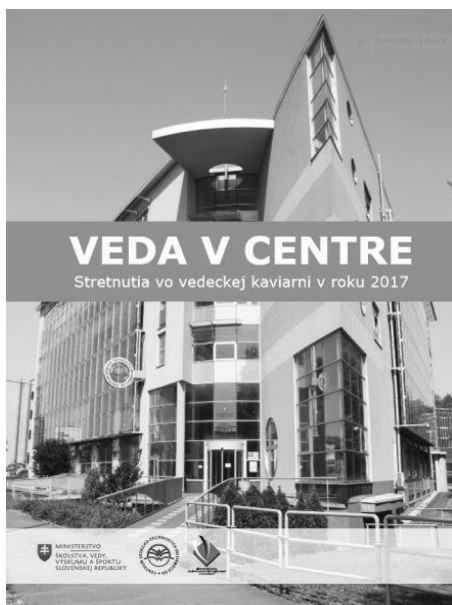
Európa zažíva bezprecedentnú stratu biologickej rozmanitosti. Napriek čiastkovým úspechom pri ochrane niektorých veľkých cicavcov a rastlín posiaľ zlyhávame pri ochrane najpočetnejšej zložky suchozemskej prírody: hmyzu. Entomológom sa podarilo presvedčivo zdokumentovať masívny ústup lietajúceho hmyzu z európskych krajín. Kde sú možné príčiny tohto javu a čo vlastne vieme o dôvodoch vymierania hmyzu v stredoeurópskom priestore, prišiel do **marcovej vedeckej cukrárne** študentom rozprávať mladý a úspešný zoológ **Mgr. Marek Semelbauer, PhD.** V súčasnosti pracuje v Ústave zoológie SAV. Zaoberá sa najmä faunistikou, morfológiou a systematikou jednej mušej čeľade. Ako pripomenul v úvode, hlavnou príčinou sú vo všeobecnosti zmeny v spôsobe hospodárenia v bežnej kultúrnej krajine a v lesoch už od priemyselnej revolúcie. Ide najmä o intenzitu hospodárenia. Študentom vysvetlil, že to, čo najviac ovplyvňuje početnosť hmyzu a diverzitu v krajine, sú menšie polia a zachovanie lúk a širokých trávnatých porastov v okolí ciest a polí, kde má nielen hmyz, ale aj pavúky, motýle, prepelice, jarabice či zajace, priaznivé podmienky na život. V prednáške sa podrobne venoval aj situácii v lesnej krajine, kde je podľa neho hlavnou príčinou úbytku hmyzu lesné hospodárstvo a štruktúra lesov. Ako zdôraznil, väčšina početných druhov hmyzu potrebuje pre život riedke presvetlené lesy so starými dožívajúcimi stromami, a preto najlepšie podmienky im paradoxne poskytujú solitéry alebo kalamitné drevo, či už po veternej alebo lykožrútovej kalamite.

Stredozemné a Červené more – stretnutie dvoch vodných svetov

Pravdou je, že za desať rokov fungovania cyklu vedeckých kaviarní sme ešte nemali tému z oceanológie, či oceanografie. V **marcovej vedeckej kaviarni** sme sa venovali jednej oblasti tejto vednej disciplíny, morskej biológii. Privítali sme vzácného hosťa zo zahraničia, slovensko-rakúskeho vedca, morského biológa, zoológa, ekológa, ale aj cestovateľa, spisovateľa a fotografa **dr. Roberta Hofrichtera** zo Salzburgu. Odhalil nám málo známe tajomstvá dvoch susediacich morí, Stredozemného a Červeného mora. Dr. Hofrichter je rodák z Bratislavy. V roku 1981 opustil vtedajšie Československo, čo mu umožnilo nielen štúdium biológie, ale aj cestovanie okolo sveta. Jeho vedecký záujem sa už počas štúdia orientoval najmä na Stredozemné a Červené more. Založil tam aj dve výskumné stanice, jednu na ostrove Krk v Chorvátsku a druhú v Dahabe, na egyptskom Sinaji. Obidve patria do medzinárodnej mimovládnej ochranárskej organizácie **MareMundi**, ktorú založil a doteraz ju aj riadi. Vo svojej prednáške nám dr. Hofrichter vyložil históriu a vývoj dvoch rôznych vodných ekosystémov a hovoril o fascinujúcich detailoch a prírodných dejinách dvoch morí, ktoré boli kedysi jedným. Volalo sa Tethys. Pred 20 až 15 miliónmi rokov sa však definitívne oddelili. Následne Stredozemné more v období Messinskej salinitnej krízy vyschlo. Keď sa more opäť naplnilo vodou, obnovilo sa už iba spojenie s Atlantikom cez Gibraltár. A tak sa zo Stredozemného mora stalo vlastne vnútorné more Atlantického oceánu. Tento stav trval až do konca 19. storočia, kedy bol vybudovaný Suezský kanál. Tak sa staré spojenie dvoch vodných svetov opäť obnovilo. Morské organizmy začali migrovať z juhu na sever, ale opačným smerom oveľa menej. Začal sa podľa neho najväčší biogeografický experiment súčasnosti. Ide o Lessepsovskú migráciu živočíchov (pomenovanie tohto fenoménu po staviteľovi Suezského prieplavu Ferdinandovi de Lesseps) a tropikalizáciu Stredozemného mora, čo v praxi znamená, že fauna Stredozemného mora sa zmenila na tú tropickú z Červeného mora. Dr. Hofrichter na záver vysvetlil, prečo tento fenomén dnes poškodzuje čoraz viac už i tak ohrozené *Mare Nostrum*, alebo *naše more*, ako Stredozemné more nazývali starí Rimania.

Stretnutia vo vedeckej kaviarni Veda v CENTRE v roku 2017

Národné centrum pre popularizáciu vedy a techniky v spoločnosti (NCP VaT) pri CVTI SR v Bratislave, ktoré vedie riaditeľka **Mgr. Andrea Putalová**, organizuje už desať rokov pravidelné stretnutia verejnosti s osobnosťami vedy a techniky pri káve – vedecké kaviarne pod názvom Veda v CENTRE. Počet stretnutí už presiahol stovku a návštevnosť z pôvodných 50 účastníkov je už viac ako dvojnásobná.

Obálka publikácie VEDA v CENTRE.
Stretnutia vo vedeckej kaviarni v roku 2017.

Vedecké kaviarne Veda v CENTRE sú jednou z významných aktivít, ktorou NCP VaT pri CVTI SR napĺňa poslanie – popularizovať vedy a techniku na Slovensku. Vo vedeckých kaviarňach vystupujú pred širokou verejnosťou významní vedci a výskumníci s aktuálnymi témami z rôznych oblastí vedy a techniky. Súčasťou ich vystúpení sú neformálne debaty, ktoré často pokračujú aj po skončení podujatia.

Vedecké kaviarne sa konajú počas celého roka, okrem augusta, tradične ostatný štvrtok v mesiaci o 17, 00 hodine v konferenčnej sále Centra vedecko-technických informácií SR, Lamačská cesta 8/A v Bratislave. Tí, ktorí nemôžu prísť osobne, majú možnosť sledovať priebeh podujatia v priamom prenose prostredníctvom online vysielania. Archív videozáznamov z uskutočnených stretnutí je k dispozícii na portáli NCP VaT. Táto aktivita je zaznamenaná aj formou rozhovorov s pozvanými vedcami a reportážami z ich vystúpení, ktoré dopĺňajú fotografie a ilustračné obrázky z prezentácií. Rozhovory

a reportáže sú priebežne publikované na portáli Centra vedecko-technických informácií SR VEDA NA DOSAH (<http://vedanadosah.cvtisr.sk/>).

Atmosféru jednotlivých stretnutí v uplynulom roku približuje publikácia *Veda v CENTRE. Stretnutia vo vedeckej kaviarni v roku 2017*, ktorú vydalo Centrum vedecko-technických informácií SR vo februári 2018 (rozsah 120 strán). V poradí piata publikácia predstavuje dvanásť osobností vedy a techniky, ktorí boli hosťami vedeckej kaviarne, ako aj reportáže z týchto podujatí.

Hosťom januárovej vedeckej kaviarne bol **prof. RNDr. Michal Zeman, DrSc.**, uznávaný biológ a fyziológ, vedúci Katedry živočíšnej fyziológie a etológie na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského (UK) v Bratislave, ktorý vystúpil na tému: *Svetelné znečistenie – čo nám hrozí?*

V januári 2017 bol hosťom vedeckej kaviarne Veda v CENTRE prof. RNDr. Michal Zeman, DrSc.

Vo februári prijal pozvanie do kaviarne **prof. RNDr. Peter Moczo, DrSc.**, popredný seizmológ a geofyzik, vedúci Katedry astronómie, fyziky Zeme a meteorológie na Fakulte matematiky, fyziky a informatiky UK a prorektor UK v Bratislave. Zameril sa na *Zemetrasenia – nezastaviteľné časované bomby*.

V marcovej kaviarni vystúpila lekárka a vedkyňa **doc. MUDr. Barbara Ukropcová, PhD.** z Ústavu experimentálnej endokrinológie Biomedicínskeho centra SAV v Bratislave, vysokoškolská pedagogička na Univerzite Komenského. Hovorila o tom, či *Prežijeme bez pohybu?* a aký je *Vplyv fyzickej (ne)aktivity na zdravie človeka.*

V apríli **MVDr. Martina Miterpáková, PhD.**, samostatná vedecká pracovníčka v odbore parazitológia, vedúca Aplikačného centra pre ochranu ľudí, zvierat a rastlín pred parazitmi, prezentovala *Nebezpečné známosti našich psov – Angiostrongylus, Dirofilaria a Thelazia.*

Hostom májovej vedeckej kaviarne bola medzinárodne uznávaná odborníčka v stavebnej a priestorovej akustike **prof. Ing. Monika Rychtáriková, PhD.**, ktorá pôsobí na Katedre konštrukcií pozemných stavieb Stavebnej fakulty STU v Bratislave. Vysvetlila otázku *Ako na nás vplýva zvuk a zvukosféra?*

V júni boli pozvaní dvaja hostia, **PhDr. Ladislav Hagara, PhD.**, mykológ, spisovateľ a publicista a **Ing. Anton Janitor, PhD.**, popredný odborník v oblasti fytopatológie a mykológie. Ich vystúpenia boli pod spoločným názvom *Huby v prírode a v našom živote.*

V júli sa koná Veda v CENTRE – Letný špeciál, kde NCP VaT pri CVTI SR pozýva mladých vedeckovýskumných pracovníkov, ktorí sa svojou prácou presadili v zahraničí. V tomto roku bol hosťom **Ing. Michal Smíšek, PhD.** z Inštitútu robotiky a mechatroniky DLR v Mníchove, kde sa špecializuje na senzorku. Hovoril na tému *Roboty v službách prieskumu slnečnej sústavy.*

V septembri bol hosťom vedeckej kaviarne uznávaný biológ, ekolog a environmentalista **prof. RNDr. Juraj Hreško, PhD.**, vedúci Katedry ekológie a environmentalistiky na Fakulte prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Jeho vystúpenie bolo zamerané na *Tatranské plesá – hrozí im postupný zánik?*

Obsahom októbrového stretnutia bola téma *Potrebujeme vakcíny proti vírusom?*, s ktorou vystúpila významná virologička **RNDr. Tatiana Betáková, DrSc.**, vedúca vedecká pracovníčka Virologického ústavu Biomedicínskeho centra Slovenskej akadémie vied v Bratislave.

Host'om v novembri bol **doc. Ing. Miroslav Saniga, CSc.**, prírodovedec, ornitológ, pracovník Ústavu ekológie lesa SAV vo Zvolene, vysokoškolský pedagóg, popularizátor vedy a spisovateľ. Svoje vystúpenie nazval *O prírode vážne... aj veselo.*

V decembri bola Veda v CENTRE – Vianočný špeciál v znamení čokolády. *O čokoláde... a nielen na Vianoce* hovoril chemik, vysokoškolský pedagóg a popularizátor vedy **doc. Ing. Peter Szolcsányi, PhD.** Z Fakulty chemickej a potravinárskej technológie Slovenskej technickej univerzity v Bratislave.

Publikáciu *Veda v CENTRE. Stretnutia vo vedeckej kaviarni v roku 2017* nájdete v elektronickej verzii na portáli CVTI SR VEDA NA DOSAH na adrese: <http://vedanadosah.cvtisr.sk/stretnutia-vo-vedeckej-kaviarni-veda-v-centre-v-roku-2017>

Foto: NCP VaT pri CVTI SR

Spracovala: PhDr. Marta Bartošovičová
NCP VaT pri CVTI SR

Marec mesiac knihy a internetu: zaujímavé publikácie o vede a technike

Máme za sebou marec, tradične označovaný za mesiac knihy a internetu. Vedecko-popularizačný portál VEDA NA DOSAH sa ani v tomto roku nezabudol pozrieť na zaujímavé publikácie zo sveta vedy a techniky (www.vedanadosah.sk/ TAG: *publikácie ^ marec mesiac knihy*).

Zaujímate sa o históriu a archeológiu? Odporúčame vám publikáciu ***Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2012***, ktorú vydal Archeologický ústav SAV, Nitra v roku 2017. V publikácii sa napríklad dozviete rôzne zaujímavosti o výskume banských diel z čias stredoveku a novoveku západne od obce Poniky v polohe Drienok. Počas povrchového prieskumu odborníci vyhľadávali a následne v teréne dokumentovali zachované, ale aj zaniknuté banské diela, najmä pingy a štôlne. Cieľom bolo zachytiť najstaršie vrstvy v skúmaných štôlnach obsahujúce rastlinné zvyšky – uhliky, ktoré pravdepodobne vznikli pri dobývaní medenej rudy pomocou ohňa. Ďalšou témou zachytenou v publikácii je aj lokalita Košického hradu, poloha Hradová. Archeologickí výskumníci sa v tejto lokalite zaoberali záchranným výskumom a mapovali neskorú dobu bronzovú – gávsku kultúru, stredovek, novovek (13. – 20. storočie). Vedci zistili, že ide o nedostavaný hrad, ktorého založenie (a krátku dobu počiatkov výstavby) možno časovo zaradiť do prvej polovice 13. storočia; dôležité je tiež potvrdenie, že Hradová sa využívala ako zdroj stavebného kameňa v 16. a 17. storočí. Podľa štúdie vedcov z Archeologického ústavu SAV zvyšky hradu ležia na tiahľom kopci na severnom okraji Košickej kotliny. Ten je výraznou terénnou dominantou, vypína sa nad údolím Hornádu a ohraničuje kopec z východnej strany. Na západnej strane svahy Hradovej klesajú do údolia Čermel'ského potoka. Okrem dvoch spomínaných výskumov, ponúka publikácia aj ďalšie informácie z výskumov, ktoré prebiehali v ostatnom období. Zavedie vás aj do tajov archeologických nálezísk v okolí Santovky (okr. Levice), skúmaniu opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej v oblasti Rybník (okr. Levice) a mnoho ďalšieho (výber z článku).

Kniha publikovaná Oxford University Press pod názvom ***Carnivorous Plants*** sa venuje mäsožravým rastlinám a jednou zo spoluautoriek je aj Ildikó Matušiková, PhD. z Katedry ekochémie a rádiológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Publikácia sumarizuje najnovší výskum fyziológie, ekológie a vývoja mäsožravých rastlín, poskytuje agendu pre budúci výskum a zahŕňa príspevky popredných svetových lídrov v tejto oblasti. Od vydania poslednej komplexnej knižnej publikácie o tejto fascinujúcej skupine rastlín v roku 1980 je táto kniha unikátnym spracovaním všetkého, čo je nové a zaujímavé – od výsledkov výskumu na úrovni génov až po moderné medicínsko-biotechnologické aplikácie. Na otázku aký prínos má výskum mäsožravých rastlín pre verejnosť, odborníčka povedala: „*Pre odbornú verejnosť sú mäsožravé rastliny unikátnym modelom pre rôzne evolučné a ekofyziologické štúdie. Pre laickú verejnosť boli dlho prínosné najmä pre širokú škálu unikátnych medicínskych účinkov. V poslednej dobe sa však hranica medzi prínosmi pre obe skupiny zmyva vďaka špecifickým*

vlastnostiam tráviacich výlučkov mäsožraviek využitelných v praxi. Napríklad niektoré enzýmy z krčiažnika (Nepenthes) perfektne štiepia gliadiny pšenice, a preto majú potenciál byť efektívnymi prírodnými prídavkami potravy pre celiakov. Adaptačné mechanizmy a stratégie pascí sú aj nesmierne bohatou biomimetickou inšpiráciou pre tvorbu nových materiálov, napr. pre nanomateriály vhodné v medicíne pre tkanivové inžinierstvo, pre nátery odpudzujúce rôzne tekutiny (vodu, uhľovodíky, ropu či krv) a odolávajúce adhéziu ľadu, či rias (napr. na lodiach). Takýchto príkladov je dnes už mnoho a možnosti sú naďalej otvorené...“ (výber z článku).

Následkami nezdravého životného štýlu na náš mozog sa venuje publikácia ***Ako mat' zdravý mozog v každom veku***. Autorka Katarína Horáková v knihe vysvetľuje, prečo treba predchádzať už od mladosti Alzheimerovej alebo Parkinsonovej chorobe. Odhaľuje, ako si máme chrániť mozog, popisuje prameň dobrej nálady a spôsob výroby hormónov šťastia, poukazuje na to, čo spôsobuje psychickú labilitu a predovšetkým čo je kľúčom k zdraviu mozgu. Publikácia nezabúda ani na osvedčené návody a recepty, ktoré nám pomôžu uchovať si zdravú myseľ a výbornú pamäť do vysokého veku. Pozornosť upriamuje na základné komponenty stravy, ktoré sú podstatné pre plnohodnotnú prevádzku nervového systému. Dozvieme sa, čo potrebuje mozog, aby správne fungoval, ale aj to, čo je nevyhnutné na jeho obnovu, ako aj mnoho ďalšieho (výber z článku).

Publikácia, ktorá nás v redakcii taktiež zaujala, je pohľadom na Bratislavu inak. Trojica autorov – Ing. Jozef Priesol, PhD., Bt. Milan Paprčka a Mgr. Mariana Kubáňová – vytvorili unikátnu dvojjazyčnú knihu o Bratislave, hlavnom meste Slovenskej republiky, ***Bratislava z neba – Bratislava from Heaven***. Kniha prekvapí netradičnými pohľadmi na hlavné mesto Slovenska – z lietadla. Prvá časť je zostavená z množstva nádherných farebných fotografií, ktoré potešia nejedno oko, ale i srdcia najmä Bratislavčanov. Druhá časť obsahuje text zameraný na viaceré inštitúcie a organizácie v oblasti vzdelávania, popularizácie vedy a vedeckého výskumu, na školy, kultúru, šport, zdravie i atraktivitu mesta (výber z článku).

Z publikácií, o ktorých sme informovali v roku 2017 vyberáme:

Štefan Luby: Nanosvet na dlani

je publikácia venovaná nanovede a nanotechnológiám. Ako hovorí autor publikácie, ide o vedeckú oblasť, v ktorej dochádza k prehánaniu až

strašení verejnosti. „Cieľom knihy je podať nanotechnológiu a jej poslanie vyvážené, poukázať na jej veľký inovačný potenciál i na jej riziká,“ hovorí jej autor. Profesor Luby je presvedčený, že nanoveda a nanotechnológie sú hnacou silou súčasného vedeckého a technického napredovania, pričom ich rozvoj sa opiera o prelomové poznatky, oceňované Nobelovými a inými vysokými medzinárodnými vedeckými cenami. „Tieto poznatky sú aj zdrojom nových technických a medicínskych riešení. Hlavnými oblasťami nanovedy a nanotechnológií, z ktorých vyviera nová kvalita, je výskum materiálov a elektronika. Tvorivosť nanovedy sa opiera o spoluprácu fyziky, chémie, biológie, materiálového výskumu a inžinierskych disciplín. Na ich rozhraniach je stále veľa nepreskúmaného, v dôsledku čoho nás nanoveda a nanotechnológie prekvapujú vysokou kadenciou nových poznatkov a aplikácií. Optimistické hyperbolizácie, ktoré sprevádzajú vznik každej novej technológie, považujú nanotechnológie za všeliek na neduhy našej neekologicky využívanej a preľudnenej planéty,“ píše autor vo svojej knihe (výber z článku).

Miroslav Saniga: Naša príroda v kocke

Kniha, v ktorej sa dočítate o našej krajine, ktorá zaberá neobyčajne rozmanité územie a závidieť nám ho môžu rozlohou rozľahlejšie štáty. „Na malom kúsku Zeme máme okrem mora prakticky všetky typy ekosystémov – nížiny, pahorkatiny, hory, ale aj veľhory v podobe Vysokých Tatier so skalnatými štítmi a ľadovcovými plesami. Pestrosť biotopov podmieňuje následne aj rozmanitosť rastlín a živočíchov, ktorá vyplýva z lokalizácie Slovenska v samom srdci európskeho kontinentu, ako aj z vývoja, ktorý pozorujeme po tisícročia.“ Na Slovensku sa podľa odborníka stretávajú juhoeurópske prvky so severoeurópskymi, ako aj západoeurópske s východoeurópskymi, a tak Slovensko môžeme považovať za akúsi „križovatku“, v ktorej prevláda stredoeurópska flóra a fauna, avšak prenikajú sem prvky zo všetkých svetových strán. „Naša dnešná flóra a fauna Slovenska je predovšetkým výsledkom zložitého klimatického vývoja tohto územia v dávnej minulosti. V štvrtohorách sa podnebie na Slovensku niekoľkokrát menilo, čo malo vplyv na druhové zloženie fauny a flóry. Niektoré druhy sa zachovali dodnes, iné vyhynuli,“ uvádza Miroslav Saniga. Autor knihy tvrdí, že flóra Slovenska je neobyčajne bohatá predovšetkým vďaka miernej klíme a pestrému geologickému podložiu. „Zaraďuje sa do provincie listnatých a zmiešaných lesov a sú v nej zastúpené karpatské horské druhy, ale aj teplomilné rastliny, ktorým sa darí v nížinách na juhu. Druhové spektrum rastlinstva sa mení so stúpajúcou nadmorskou výškou. Rastlinné spoločenstvá vytvárajú výškové vegetačné stupne. Na Slovensku ich rozlišujeme osem.“ Fauna Slovenska patrí pod

provinciu listnatých lesov. „Vzhľadom na rozdielnu nadmorskú výšku a životné prostredie je Slovensko domovom pre stovky živočíchov rozdielnych svojím pôvodom, vzhľadom a životným prostredím. Geografická poloha Slovenska v strede Európy a na hranici Karpát a Panónskej nížiny podmieňuje bohatosť flóry a fauny. Rastlinné spoločenstvá predstavujú pestrú paletu od teplomilných a suchomilných až po vlhkomilné a od nížinných až po vysokohorské,“ vysvetľuje vo svojej knihe Miroslav Saniga (výber z článku).

Máme dieťa s poruchou sluchu, 2. diel

Publikácia troch autoriek sa venuje téme detí s poruchou sluchu, diagnostike, liečbe a spôsobu života. Ako hovorí jedna z autoriek publikácie prof. Darina Tarcsiová: „Hlavným cieľom publikácie bolo poskytnúť rodičom informácie o strate sluchu a o všetkom čo s ňou súvisí, práve v súvislosti s prvými rokmi života a na druhej strane využívať všetky skúsenosti, ktoré sa počas programu Mobilný pedagóg nadobudli. Cieľom bolo, aby nemuseli informácie hľadať na rozličných miestach, ale mali k dispozícii materiály, kde sa všetko dôležité dozvedia. Veľmi dôležité bolo aj to, že boli k dispozícii výpovede rodičov, ktoré sprostredkovali ich prežívanie tejto situácie, a aj informácie o konkrétnych možnostiach, ktoré na Slovensku existujú. Nájsť tieto informácie na jednom mieste prístupným spôsobom ušetrí ďalším rodičom množstvo času a poskytne im aj veľmi dôležitý pocit spolupatričnosti – nie sme v tom sami, pocity, ktoré prežívame sú normálne, iní to zvládli, zvládneme to aj my“ (výber z článku).

Publikácie Štefan Luby: *Nanosvet na dlani* a Miroslav Saniga: *Naša príroda v kocke* si môžete zakúpiť v Centre vedecko-technických informácií SR alebo v centre vedy Aurelium.

Zdroj: portál VEDA NA DOSAH

Spracovala: Mgr. Zuzana Vetrecin Čepliková
NCP VaT pri CVTI SR

POKYNY PRE AUTOROV

ACADEMIA uvíta príspevky o ľubovoľnej oblasti vysokoškolského života, ktoré môžu zaujať značnú časť akademickej obce.

Vzhľadom na zvýšený záujem o časopis ACADEMIA zo strany študentov, ako aj širšej odbornej verejnosti, sme sa od roku 2013 rozhodli pre možnosť zverejňovať náš časopis aj v elektronickej (pdf) verzii na webových stránkach centra (www.cvtisr.sk), čím chceme zvýšiť jeho dostupnosť pre ďalších záujemcov. **Autor zaslaním príspevku udeľuje súhlas na zaradenie jeho príspevku do časopisu, vyhotovenie jeho rozmnoženín a jeho verejné rozširovanie v papierovej aj elektronickej forme.**

Pri posielaní príspevkov prosíme dodržať nasledujúce pokyny:

- príspevky posielajte vo formáte .doc, .docx alebo .rtf bez zalamovania riadkov a strán. V prípade programu MS Word používajte implicitnú šablónu „normal“. Vybraný text môžete podľa potreby zvýrazniť (podčiarknuť, použiť kurzívu, tučné písmo). **Nepoužívajte** automatické formátovanie, špeciálne fonty, vlastné šablóny a pod.; grafickú úpravu jednotnú pre všetky príspevky urobí redakcia;
- tabuľky a schémy môžete zaradiť priamo do textu; grafy pošlite v samostatnom súbore vo formáte xls/.xlsx (do textu príspevku, na miesto, kde sa má vložiť graf, vložte odkaz);
- citované pramene treba uvádzať v zátvorke s uvedením priezviska autora/autorov a roku vydania knihy alebo článku;
- v odkazoch na literatúru uvádzajte pramene v abecednom poradí. Uvedte iba tie, na ktoré sa odvolávate v texte;
- k rukopisu pripojte abstrakt a kľúčové slová v slovenskom aj v anglickom jazyku;
- na konci príspevku uveďte svoje meno, adresu pracoviska a e-mailovú adresu;
- celkový rozsah príspevku by nemal prekročiť 20 000 znakov (s medzerami).

Príspevky posielajte na e-mailovú adresu: frantisek.blanar@cvtisr.sk.

Na otázky vám odpovieme a námety, pripomienky, návrhy a podobne prijímame na telefónnom čísle 02/692 95 426.